INSTITUTIONES POETICÆ

AUCTORE

P. JOSEPHO JUVENCIO

è Societate JESU.

Reimpressæ

LUBLINI

Typîs S. R. M. Coll. Soc: JESU

MDCCLV.

DE POESI SPECTATA Universè.

M. CUM in omni re, quæ in quæstionem venit, debeat attendi primùm quid sit, deinde quæ sint ejus affectiones; ideo Pòéseos definitio proferenda: tum de materia illius, forma, ornatu, causa efficiente, fine, ac divisione disputandum.

CAPUT I.
Definitio Pòéseos

D. QUid est Pòésis?

M. 1. Si vocis vim, ác potestatem quæras; Pòésis nomen habet *apò Tu Poiein*, quod est facere, seu fingere; unde *Poiitiki*, ars faciendi, seu fingendi, & *Poiitis*, Pòéta, id est Fictor, seu Effector; quòd Fabula, quam texit, ab ejus mente tota esse videatur.

2. Si rei significationem spectes, Pòésis modò dicitur Ars Pòética: modò dicitur opus aliquod ex arte elaboratum. Juxta primam vocis acceptionem Pòésis est *Ars ritè conficiendi Pòématis*: sive, Collectio præceptorum in unum, & eundem finem certò tendèntium, nimirum ad unum aliquod opus pòéticum perficiendum. Juxta secundam vocis significationem intelligitur Usus, & Praxis illorum præceptorum; atque hoc sensu agimus hic de Pòési.

D. Quomodo definitur hoc posteriori sensu accepta Pòésis?

M. Definitur Ars imitandi Actiones humanas *seu* Imitatio humanarum Actionum cum fictione.

D, Imitaturne reipsa omnis Pòésis humanas Actiones?

M. Imitatur utique. De præcipuis Pòématis non potest ambigi, Epico, Tragico, Comico. Mi-

Minora quoquè Pòëmata ad humanas Actiones suô modô referri primariò, & per se suis locis patebit inferiùs.

D. Cur potiùs humanas Actiones imitatur Pòësis, quàm Mores?

M. Ratio hæc petitur ex Philosopho (a) Cùm sit Pòësis omnis politicæ, & Civilis Disciplinæ pars: civilis autem disciplina habeat pro fine Civium felicitatem; hunc certè finem Pòësi præstitutum esse necesse est. Jam verò cùm felicitas sit in Actione, juxta Philosophos, non in Moribus, qui ad ipsas Actiones, ut ad finem referuntur; planè sequitur, ut, quemadmodum Civilis Disciplina, sic & Pòësis non tam ad mores referatur quàm ad Actiones, easque primariò, & per se imitetur.

D. Num Pòësi tam necessariò addicta est Fictio, seu Fabula, ut sinè illa non possit esse Pòësis?

M. Planè dicendum est; ità censet Arìstoteles, (b) ejusque Interpretes, qui vim eámdem, ac dignitatem in pòësi tribuunt Fictioni; quam Animæ concedunt in homine. Cùm autem sublata anima nullus sit homo; sic nec sublatâ Fictione potest esse ulla Pòësis. Ità sentiunt probatissimi Authores benè multi, Pláto in Phædone, Plutarchus librô de audiendis Pòëtis, &c. Non erit itáque Pòëta dicendus is, qui sinè Fictione, sicut qui sinè Metro scripserit. Ratio patebit utriusque c. 3. ubi quid nomine Fictionis, seu Fabulæ veniat; exponetur.

CAPUT II.

De Materia Pòëseos.

D. *QUÆ est Materia Pòëseos?*

M. Est id omne, de quo tractat Pòësis.

D:

(a) *Pol.* c. 4. (b) *Cap.* 4.

D. Quotuplex est illa Materia?

M. Duplex, una remota, altera proxima.

D. Quænam est Materia remota?

M. Tam longè, latèque diffusam Pòëticæ, quàm Oratoriæ Facultati Materiam assignat Tullius, (a) cui Pòëta cum Oratore in hoc idem est; nullis ut terminis uterque circumscribat, aut definiat jus suum, adeoque possit uterque de rebus omnibus disputare.

D. Quænam est Materia proxima Pòëseos?

M. Sunt Actiones humanæ, prout potuere, vel debuere geri.

D. Numquid debent esse vera, quæ in Pòëseos materiam assumuntur à Pòëta?

M. Tenetur aliquando Pòëta ea dicere, quæ verè contigerint, áliquando non tenetur. Quamvis enim Pòëtice, Pòësis, & Pòëma artem faciendi, effectionem, effectùmque significent, non eo sensu tamen sunt accipiendæ illæ voces, ut suam sibi semper materiam procreare Pòëta debeat; immò in Epopœja, Tragœdia, atque etiam in aliis minoribus pòëmatis, qualia sunt Genethliaca, Epicedia, Epinicia, &c. subesse debet quasi fundus historiæ: cui magnificè aliquid inædificetur. Potest autem suam sibi condere materiam in Comœdia, aliisque pòëmatis bene multis; atque etiam debet materiæ, quæ vera sit novam formam inducere, atque eatenus falsa referre. Curandum autem utrobique diligenter, ut quæ proferentur, sive vera, sive falsa, ea sint omnino verisimilia.

D. Quid vocas verisimile?

M. Est id; quod naturali quodam rerum exitu debet, aut certè potest contingere in iis circumstantiis, in quibus dicitur contingere.

D. Itàne sunt verisimilia, quæ Virgilius narrat in descen-

(a) 1. de Orat.

descensu Æneæ ad inferos, de mutatione navium in Nymphas marinas, aliaquè hujusmodi?

M. Fuere utique verisimilia, quòd ab Heroibus, diisque, & fieri posse, & reipsa fieri aliquando putarentur.

CAPUT III.

De Forma Pòéseos.

D. QUÆ *est forma Pòéseos?*

M. Est Fictio, seu Fabula. Dùm enim Pòética sit ars fingendi, ùt vox ipsa sonat, debet certè Fictio sic naturam pòéseos constituere, ut eam ab omni alia re secernat, atque distinguat; quomodo Forma, quæ vocatur in Physicis, uniuscujusque rei materiem sic perpolit, ac perficit, ut ejus naturam planè dicatur constituere. Ità censet passim Aristoteles, qui Fabulam sic Pòési attribuit, ut sinè illa Pòétam esse nolit.

D. *Quid est illa Fictio, seu Fabula?*

M. Non una est, eademque vocis illius notio. 1. Significat sermonem quemdam mere fictitium, qualia sunt Æsopica colloquia bestiarum, & inania quædam Ethnicorum commenta. 2. Usurpatur à Philosopho pro Actione ipsa, & Materia Pòématis, vel etiam pro toto Pòémate. 3. Sumitur ab eodem Philosopho pro Structura quadam Pòématis, sive, ùt loquitur, pro Constitutione rerum, & Compositione in Pôémate.

D. *Quo sensu Fabula dicenda est Forma Pòéseos?*

M. Juxta postremam hanc vocis acceptionē. Nam eodem modo de Pòética videtur dicendum, ac de aliis Artibus, quæ imitatione perficiuntur, in quibus certa quædam Dispositio, & Compositio universè dici debet earum Forma. Sic in statua aurea, aurum est materia; & arti-

artificiosa auri dispositio est ultima Statuæ Forma in genere operis artificiosi. Et ut exemplum proferam, quo non semel usus est Aristoteles. Pingatur v. gr. Socrates, 1. Picturæ materies est Socrates, qui pingi debet; is materiam repræsentat pòëseos. 2. Corporis descriptio cum apta membrorum omnium conformatione, ac dispositione est Forma; & hæc Fabulæ comparatur. 3. Colorum varietas, & contemperatio est ornatus picturæ; & cum Fabulæ ornámentis ritè potest conferri. Rectè itaque pronuntiavit Aristoteles: (a)

Definio Fabulam esse Compositionem rerum.

D. *Qualis debet esse illa Fictio, seu Constitutio, & Structura Pòëmatis?*

M. 1. Exquisitam illam esse jubet universè Horatius, (b) atque etiam in majoribus Pòëmatis magnificam: nec vult Pòëtam dici posse illum, qui talem Formam Materiæ non induxerit,

Neque enim concludere versum
Dixeris esse satìs, neque si quis scribat, utì nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Pòëtam,
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.

2. Hæc Structura, ut de illa aliquid magis distinctè, singillatimque statuamus, complectitur varia, quæ à Philosopho appellantur Fabulæ ornamenta, Peripetia, Agnitiones, Episodia, Machinas, graphicam morum expressionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum pòëticum, aliaque omnia. Unde mirabile dicendi genus efflorescat; adeò, ut nulla sit Fictio, quæ aut omnibus his destituta sit, aut aliqui-

(a) *lib. 6. cap. 4.* (b) *lib: 1. Sat. 4.*

liquibus saltem instructa non sit ornamentis.

D. Quæ pòëmata aut hæc omnia, aut aliqua saltem sibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In sublimioribus Pòëmatis frequentiùs, parciùs in humilioribus sunt usurpanda. Sic Epicum pòëma, Tragicùmve eo omni ornatu debet splendere: áliquo nitere debent minora pòëmata; vel quæ in genere heroico sunt posita: ùt Adhortationes, Laudationes, &c. vel, quæ suapte natura simpliciorem, minùsque figuratum dicendi habitum requirunt. Verùm quæ Fictio cuique illorum, qui cultus, ornatùsque conveniat, exponetur commodiùs suis locis, cùm de singulis agetur pòëmatum generibus.

D. Licetne in Pòësi adhibere Fictionem, quatenus vox illa aliquid merè fictitium sonat?

M. Sanè licèt 1. Nihil opus est in majoribus pòëmatis esse usquequaque vera, quæ in peripetiis, Episodiis, Machinis, &c. proferuntur.

2. Placent maximè quæ à veteribus sæpè recentioribusque Pòëtis in Pòëmate Epico, Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur personæ.

3. Non sinè dignitate, ac venustate rebus inanimis spiritus, mutis vox tribuitur; ut cùm Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur: vel cùm Scientiæ, Artes, in personas item conformantur.

4. Suus est etiam in sacris argumentis, neque angustior, quàm in profanis, ejusmodi Fictioni locus, ùt evicit manifestissimè in suo Opere verè aureo de Pòëmate Frinzonius, (a) cujus ex animadversione id unum maximè curandum est, ut moderetur prudentia Fictionis, nè quid vanum, insolens, aut à communi sensu alienum afferatur.

(a) *Lib. 1.*

Ex dictis collige 1. Pöétæ perinde esse, vera, ac falsa dicere, modò verisimilia dicat; nisi fortè in aliquibus pöématis, quæ suprà attigimus, in quibus debet esse vera, quæ profertur, materies; quamvìs falsi aliquid in eadem ornanda possit aspergi: quod tamen intrà verisimilitudinis septa contineri debet.

Collige 2. quàm malè jubeantur è Parnasso exulare Pöétæ, qui mera commenta in sua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non scripsisse dicuntur; quasi verò ipse Virgilius in suo opere absolutissimo Georgicon Pöéta non sit appellandus; cùm vera dixerit, sed splendidè, sed artificiosè, sed pöéticè, adeòque non sinè Fictione.

Collige 3. Non esse illum propriè dicendum Pöétam, qui tenuiter, ac jejunè, servata duntaxat legitima syllabarum, pedumque dimensione rem tractavit: eumque versificatorem appellandum; quòd sinè Fictione pöética scripserit: quæ ùt minimùm requirit habitum loquendi aliquem figuratum, florèmque eloquentiæ leviter delibatum, versuque exornatum.

D. *Quæ sunt jam ornamenta Fictionis, seu fabulæ?*

M. Septem numerantur ab Aristotele, Peripetia, Anagnorisis, Episodium, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de quibus omnibus singillatim agendum est.

CAPUT IV.
De Peripetia.

D. *QUid est Peripetia?*

M. Peripetia à *peripipta, incido.* nihil aliud est, ùt vox indicat, quàm rerum in statum contrarium lapsus: quapropter definitur ab Ari-

stole (a) *Eorum, quæ aguntur mutatio in contrarium*, sive mutatio hæc prospera sit, sive adversa,

D, *Da exemplum utriusque Peripetiæ?*

M. Exemplum esto prosperæ rerum conversionis. Josephus fratribus suis infelicem suam sortem lugentibus, quis tandem ipse sit, aperit, tmorèmque excutit; unde efficiuntur illi verè fortunati.

Adversæ verò mutationis exemplum sit istud: Nuntius Corinthô missus Oedipum rogat Thebanorum Regem, ut Corinthiorum quoque regnum communi omnium consensu post mortem Polybi regis ipsi delatum velit capessere. Corinthum adire abnuit Oedipus, nè forte quod oraculum præcinuerat, incesto flagitio matris polluendæ, quam putabat esse Meropem Polybi demortui uxorem, periculum subiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu liberet, sed simul ea refert, unde cognoscit Oedipus impletum jam fuisse Oraculum, & matrem Jocastam eo flagitio pollutam, & patrem Lajum à se fuisse interfectum: atque hinc tantum concipit mœrorem, ut vagus, & exul effossis sibi oculis, reliquam vitam transigere constituat, in summam proinde prolapsus calamitatem.

D. *Quot sunt conditiones ad perfectam Peripetiæ formam requisitæ?*

M. Tres assignantur. Prima est, ut sit magna illa mutatio rerum ferme omnium, fortunarumque, sive ex felici statu ad infelicem, sive contra.

Altera, ut sit illa mutatio subita, & inopinata: ut si præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio, ut metus repentè lætitiæ, vel terrori lætitia, ac terror succedat.

Tertia, ut sit verisimilis ejusmodi rerum conver-

(a) *Cap. 9. Pòet.*

versio. Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Auctores: qui nulla habita verisimilitudinis ratione rerum, dumtaxat captant delitias: nec fidem facere curant, modó lectorum animos admirabilitate rei teneant, & delectent. Habes eximiam Peripetiæ formam apud Virgilium. (a) ubi Trojanis in Italiam appulsis cùm faustè omnia, atque ex sententia cederent, dimissis à Latino rege cum bonis verbis atque amplis muneribus Legatis, pactaque Æneæ Lavinia, Juno irarum plena omnia commutat, perturbàtque, summàque in rerum tranquillitate summum derepente bellum excitat.

CAPUT V.
De Anagnorisi.

D. *QUid est Anagnorisis?*

M. Anagnorisis, latinè *Agnitio*, dicitur, ab Aristotele (b) *ex ignorantia in cognitionem mutatio*: Id est personarum Agnitio; ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices esse debent, vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulæ ornamentum. 1. Intelligi personarum inter se agnitionem. 2. Amicitiam, vel inimicitiam. 3. Felicitatem, vel infelicitatem ex illa agnitione nasci.

D. *Da Exemplum Agnitionis?*

M. Orestes Iphigeniæ frater ad aram mactandus præsente sorore, quam non agnoscebat, ait similî fatô perire se, ac sororem, quam Dianæ immolatam fuisse credebat. Hîs illa auditîs fratrem agnoscit: inítô deinde inter se consiliô aufugiunt, & morti se Orestes, & fœdo homines immolandi ministerio Iphigenia se subducit.

D.

(a) *Æneid. Lib. 7.* (b) *Ca Poët.. 9.*

D. Quotuplex est agnitio?

M. Duplex, una dicitur simplex, duplex altera; ut si in allato modò exemplo Iphigenia tantùm agnoscat Orestem simplex erit, si Orestes quoque agnoscat Iphigeniam, duplex erit Agnitio.

D. Utra præstat alteri?

M. Sanè duplex; atque illa imprimis magni facienda est, quæ admixtam habet Peripetiam. Historia Josephi, de qua in superiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem peripetiam,

Varias Agnitionum species, sive modos latè prosequitur ex Philosopho Daniel Heinsius librô de Tragœdiæ constitutione. (a)

CAPUT VI.
De Episodio.

D. QUid est Episodium?

M. 1. Si vocis etymon spectes, est insertum quiddam in Carminis Fabulam: cùm idem sonet, atque adjectum aliquid ad cantum.

2. Si definitionem quæras, est *Actio adjectitia, apta, & necessaria quodammodo connexione cum Actione primaria conjuncta.*

D. Explica quæso singulas Voces?

M. 1. Dicitur Actio; neque enim Descriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent Episodia. Sic tempestatis descriptio in 1. Æneid: v. gr. non est Episodium: sed in 2. Trojæ excidium, & in 3. Æneæ peregrinatio ex omnium sententia sunt Episodia, quia habent suas actiones.

2. Dicitur Actio adjectitia, qua voce secernitur ab Actione primaria, cujus nè pars quidem

(a) Cap. 6.

dem esse debet Episodium, sinè quo potest esse Actio primaria. Sic potuit Æneas Italiæ applicare, Turnûmque vincere omissa Excidii Trojani narratione, item, & præterita errorum suorum expositione: quæ duo sunt Episodia.

3. Dicitur ejusmodi Actio aptè conjuncta cum Actione primaria; ut neque petita longiùs, neque affectata studiosiùs, neque contorta violentiùs esse debere Episodia significetur.

4. Præcipitur, ut necessitate aliqua cum primaria Actione connectatur. ut indicetur, sic esse cum Actione illa committendum Episodium, ut sinè aliqua culpa præteriri non posse videatur. Nunquid debuit v. gr. Virgilius qui *Arma virumque* canebat; *Trojæ qui primus ab oris Italiam fato profugus, Lavinàque venit littora*, suo operi Trojæ incendium non intexere? num debuit hoc in aula Didonis silere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? quî potuit ipsa Dido de iis suum hospitem non interrogare, *quorum pars magna* fuerat? quî verò potuit Æneas Reginæ de se quam optimè meritæ, præsertim roganti narrationem hanc denegare? Debet itaque semper subesse causa aliqua Episodia attexendi, quamquam non ubique par esse debeat.

D. Nunquid Philosophus damnat Episodia, cùm ait, (a)nihil esse insulsius Actionibus Episodicis?

M. Appellat eo loci Episodia, quæ neque verisimiliter, neque necessaria cum Fabula conjuncta sunt: quæ certè eo nomine sunt rejicienda, quantumvis habeant aliunde admirabilitatis, quòd parùm ad rem, aut nihil faciant.

CA-

(a) *Cap. 9. Poët.*

CAPUT VII.

De Machina.

D. Quid est Machina?

M. 1. Si vim vocis quæras, Machina dicitur in Pöësi quodcunque auxilium extraordinariè collatum. Nam cùm Deos Tragædi tamquám è cœlo delapsos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibitâ Machinâ, auxilium illud aut à Diis præstitum, aut alio quovis modo, sed extraordinario, ùt suprà humanas vires exhibitum, Machina solebat appellari.

Si rei definitionem postulas, Machina dici potest *Actio, vel actionis modus quidam viribus humanis superior, qui nodo difficili solvendo adhibeatur.*

D. Explica singulas voces?

M. Dicitur *Actio.* Sic apud Homerum irato Achille miles discessum parabat; retinendus tamen erat: en Minerva, Junonis impulsu in terras delapsa, susceptum redeundi consilium discutit.

2. Dicitur *vel actionis modus*, cùm videlicet Deus latet, & occulta quadam efficientia juvat hominis actionem. Sic Juno Turnum, & Venus Æneam passim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur *humanis viribus superior*. Ecquid enim Deus aliquis excitetur, si virtus humana sufficiat? Rectè itaque monet Horatius: (a)

Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Incideret.

Homerum certè reprehendit Aristoteles, quòd Minervam è cælo deduxerit, milites ut moraretur: quod operâ, consilioque viri prudentis effici potuisset.

D. Quandonam igitur adhibenda est Machina?

M. Cùm opus est sciri aliquid v. gr. aut eorum,

(a) *In Arte Poët.*

rum, quæ præterita sunt, aut futura, quod sinè Deorum ope sciri omnino non possit. aut aliquid est agendum, quod suapte natura vires humanas excedat; tunc enim licet ad Superorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carmine Epico, & Tragico.

CAPUT VIII.

De Moribus.

D. QUid intelligis per Mores ornandæ Fabulæ servientes?

M. Quod Græci *ithas*, Latini Mores dixerunt: qua voce non tam mores, quàm eorũ proprietas, & cujusque indoles, & ingenium designatur. Mores autem diversi esse solent in singulis pro habituum, affectuum, nationum, ætatum, & fortunæ diversitate, v. gr. ex habitibus dicitur aliquis justus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate, juvenis, vir, senex; ex fortuna victor, vel victus. Ità morum voce usus est Horatius:

Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.

Itaque per mores Fabulæ intelligo ejusmodi morum graphicam expressionem.

D. Quales debent in Poësi Mores exhiberi?

M. Exhibendi sunt Boni, Convenientes, & Æquabilis tenoris.

D. Quomodo mores Bonos exprimet Pòëta?

M. Si Mores illos effingat, qui virtutis amorẽ, ac vitii odium ingenerent: eòque revocet pravos Mores, si quos exhibere necesse sit: (a) Ità fit mentio in Æneide Sinonis, & Mezentii, quo majori sunt odio, execrationeque eorum mores pessimi. Cùm enim sit ille præstitutus omni pòësi finis, ut mores jucundè instituat; sanè

(a) *Arist. c. 2.*

sanè liquet à suo finè planè aberrare Pòëtam, qui malos mores in suum opus de industria velit inducere, ac celebrare. Non debent itaque mores pessimi in viro principe accuratè depingi, minimè verò omnium in Herôe.

D. Quomodo describit pòëta Mores conventientes?

M. Quando virtutem cuique tribuit, quæ ipsi convenit; & sic fœminæ non tribuet fortitudinem, quæ congruat Achilli, aut prudentiam, quæ sit propria Nestoris.

D. Quomodo Mores erunt æquabilis tenoris?

M. Si sic effingantur, ut non discrepet aliquis à seipso, Ajax certè discreparet v. gr. si mores primùm Ajacis, ac pòst paulò Ulyssis referret. Ea de re sic præcipit Horatius:

Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare novam; servetur ad imum
Qualis ab incœpto processerit, & sibi constet.

CAPUT IX.
De Sententia.

D. QUid est Sententia?

M. Duplex hujus vocis notio est apud Philosophum (a) cui 1. Sententia dicitur *Gnome*: estque pronunciatum aliquod de re aliqua universè. 2. Dicitur *Dianœa*, & eo sensu est vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipsi congruunt, affectiones; cujus est proinde demonstrare, quæ latent, dissolvere, quæ nexa sunt, motus animorum ciere; augere, quæ sunt exigua, & quæ grandia, minuere. Utroque modo ád fabulæ ornamentum pertinet Sententia, nihil est tamen, quod de illa juxta secundam vocis acceptionem hic agamus: cùm tractentur hæc in Rhetoricis; sed satis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. Quomodo definitur eo sensu accepta sententia M.

(a) *l. 2. Rhet. c. 4. & 19. Pòët.*

M. est *simplex pronunciatum universè de vita rectè informanda*. Hinc patet triplicem esse Sententiæ dotem. 1. esse unam, 2. dici universè. 3, esse moratam.

D. Quomodo erit una, simplexque Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ità posset hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra sumus*: sic explicari, ac dilatari, ut illius causæ afferrentur quàm plurimæ, adhiberentur similitudines, comparationèsque: unde non tam una aliqua, quàm plures existerent Sententiæ.

D. Quomodo erit universè dicta?

M. Si libera sit, ac soluta à loco, tempore, persona, aliisque adjunctis, quæ res afficiunt singulares. Talis est hæc Horatii: *Dulce, & decorum est pro patria mori.*

D. Quomodo erit morata?

M. Si vitam rectè informet. Talis est allata jam sententia, qua pietas erga patriam sic prædicatur, ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. *Quodnam est discrimen Sententiam inter, & acutè dictum?*

M. Sententia pugnâ caret, & conflictu; Acutè dictum verò totum est in eo conflictu. Exempla subjicio de sententia pura, de acutè dicto purè, & de utroque mixto.

Sententia pura illa est, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majestátem, sed contentione caret; sic dicitur apud Senecam. (a)

Cogi qui potest, nescit mori.

Acutè dictum purè est contentio sinè sententia, tale est apud eundem Senecam illud Hecubæ (b)

Ille tot regum parens
Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget,
Ardente Troja.

Sen-

(a) *Her. fur.* (b) *Tro.*

Sententia mixta est, cui annexa est contentio; tale est illud. *Avaro tam deest, quod habet, quàm quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen Sententiæ vis, & dignitas; idemque est, ac si diceretur: *Avarus nemo dives.*

CAPUT X.
De Dictione.

D: *QUid est dictio?*

M. Dictio (a) universè describi potest dicendi ratio, quæ animi sensa declarat, quo demum cumque modo id fiat. Atque hac latiùs patenti notione Dictio omnis, sive Oratoria, sive Pöëtica, aut alia quæcunque attingitur.

D. *Quænam est igitur Dictio pöëtica?*

M. Est illa dicendi ratio, quæ soli Pöësi convenit: ac proinde quæ, & communes omni Dictioni, & proprias, sibique uni addictas dotes vendicat.

D. *Quæ sunt illæ dotes Dictionis pöëticæ?*

M. Tres vulgò assignantur, ad quas cæteræ omnes facilè revocantur. 1. Perspicuitas. 2. Majestas. 3. Numerus.

D. *Quomodo Dictio pöëtica erit perspicua?*

M. Cùm Dictio pöëtica, ùt quævis alia ex verbis constet ac sententiis: ideo, & in verbis, & in verborum contextu quærenda est illa perspicuitas.

D. *In quo posita est verborum Perspicuitas?*

M. In vocabulorum propriorum, & rei exprimendæ maximè accommodatorum usurpatione. Itaque fugienda sunt verba obsoleta, atque ex antiquitatis ruderibus effossa: adhibenda quæ versantur in sermone, & consvetudine quotidiana; atque imprimis, quæ clarissimorum auctorum usu non trita minus, quàm splen-

(a) *Arist. c. 4. Pöët.*

splendida, efferenda, quæ ejus rei verba sunt, de qua loquemur.

D. Quomodo in sententiis, sive in verborum contextu perspicuitas elucebit?

M. Si neque abrupti, pendentesque sensiculi, neque oblongæ, exitumque non invenientes inducantur periodi; si neque, cùm dicitur, vel incisim, vel membratim, vel periodicè, laboret intricata Dictio. Nam, & Poëtis, ùt Oratoribus, sua sunt incisa, sua membra, suæ verborum sententiarumque comprehensiones, & clausulæ, tam apertè quàm concinnè concludentes.

D. Jam verò qui cultus, qui splendor convenit poëticæ Dictioni?

M. A proprio dicendi genere, vulgarique recedendum esse Poëtæ statuit Aristoteles (a) cui consentit omnino Horatius, qui ait, (b) non satis esse ad Poëtæ nomen pro dignitate sustinendum *puris versum præscribere verbis*, & scribere *sermoni propria*: si desit *os magna sonaturum*. Quamobrem postea posuit.

Idcircò quidam Comœdia, nec ne Poëma
Esset, quæsivere, quòd acer spiritus; & vis
Nec verbis nec rebus inest: nisi quod pede certo
Differt sermoni sermo merus.

D. An eadem semper, eaque sublimis dicendi ratio usurpatur à Poëtis?

M. Cùm tria sint apud Poëtás, uti apud Oratores genera dicendi, tenue, grande, medium, miscentur illa sæpè inter se, temperantur in pluribus poëmatis; distinguuntur tamen aliquando, ac planè secernuntur, atque adeò non sublimem ex æquo dicendi formam omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande, quæ medium dicendi genus postulent, notabitur inferi-

(a) *Cap. 21.* (b) *Satyrâ 4.*

ùs, cùm varias pòëmatum attingemus species Nunc satis fuerit statuere universè haud vulgarem esse debere pòëticam Dictionem, sed sublimem; sed grandem, sed majestate plenam.

D. Unde comparatur hujus Dictionis majestas?

M. Præter ea, quæ diximus, duo insuper ad eam Majestatem conferunt plurimum 1. Si apposita, quæ vocant, nomina; sive Epitheta aliquid eximii præferant. Si quæ occurrunt tritæ, ac vulgares loquendi formæ, mutentur in alias exquisitiores, ac reconditiores.

D. Quando apposita nomina, sive Epitheta aliquid eximii præferent?

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur duntaxat, sed etiam ut ornetur versus; si contrà quærantur ea, quæ vim, ac dignitatem vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. Qui numerus pòëticæ Dictioni convenit?

M. Numerum ab Oratorio longè diversum indicit Aristoteles, qui numerus *metron* græcè, latinè *dimensio* appellatur.

D. Quid requiritur ad illum Numerum?

M. Duo requiruntur maximè. 1. Ut religiosè servetur legitima pedum dimensio. 2. Ut numerus ille rebus ipsis, quæ celebrantur, sit imprimis accommodatus.

D. Quomodo legitima servabitur pedum dimensio?

M. Servabitur 1. Si prosodiæ syllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis disciplina traditur à Grammaticis.

2. Si versus solutus non sit, & sinè cæsura, qualis est hic Ennianus.

Sparsis hastis longis campus splendet, & horret.

3. Si crebriora continenter in versu non subsultent monosyllaba, ut in hoc Ovidiano.

Si quis, qui, quid agant, fortè requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum conti-

nua-

nuatio non inducatur; ut enim minutiores vocul æ humilitatem, sic grandiora vocabula tumorem in versum inducunt.

D. Quomodo numerus rebus ipsis accommodabitur?

M. Si pedes ità coagmententur, ut verba rebus ipsis quasi concinere videantur. Atque ideo observandum est, qui numeri ad lætitiam, & celeritatem, qui ad moram, difficultatem, molem, & tristitiam, qui verò faciant ad lenitatem, & exempla ponenda in versu omnium spectatissimo, hexametro, locaq; adducenda ex Poëtarum Principe Virgilio.

D. Qui numeri valent maximè ad lætitiam, & celeritatem?

M. Valent ad id numeri fluentes, ac liberi, cùm ipsa Carmina decurrunt expedita perpetuis, aut frequentibus Dactylis; raris, aut molliusculis elisionibus.

Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
Haud mora, prosiluere suis; ferit æthera clamor
Nauticus, adductis spumant freta versa lacertis.
. . . . . Trepidusque repentè refugit.
Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

D. Qui pedes ad moram, difficultatem, molem, tristitiam, & majestatem faciunt?

M. Faciunt ad hoc crebri spondei, elisiones, verba longiora:

Luctantes ventos, tempestatesque sonoras.
Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.
Amissum Anchisen flebant, cunctæque profundum
Pontum aspectabant flentes.
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe massam.

Item excurrit aliquando hypermetrum carmen, & rerum granditatem ipsa syllabarum redundantia demonstrat.

Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosque
Exuit.
Jamque iter emensi, turres, ac tecta Latinorum
Ardua cernebant Juvenes.

Exit quoque versus in monosyllabam cum energia in sequentibus exemplis. *Procumbit humi bos. Mole sua stat, Tota nituntur opum vi, Subsedit aquæ mons.*

D, *Qui pedes faciunt ad lenitatem carminis?*

M. Lenissimè fluit alternorum dactylorum, & spondeorum contemperatione.

Flectit equos, curruque volans dat lora secundo
Sidonium picto clamydem circumdata limbo.

Neque pedum tantùm, sed literarum etiam ratio habenda est: cùm aliæ suavitatem concilient, asperitatem inducant aliæ, quædam granditati serviant, & amplitudini. Primum elementum A nescio, qua mollitie carmen exhilarat; quare à sapientissimo Poëta libentissimè frequentatur.

Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ
Vel, *mista rubent ubi lilia multâ*
Alba rosâ.

Potuisset *luteolis calthis*, scribere, & *multis rosis*. E & I sonum habent exilem. V. vastitatem sonat: *Vastos volvunt ad littora fluctus. Vorat æquore vortex.* Litera O omnium lenissima, maximeque sonora est. R. carmini affert asperitatem, ideoque dicitur littera canina; hanc sæpiùs usurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in antro.

Quàm aptè dicitur! *ergo ægrè rastris terram rimantur.* Sed hæc sufficiant, ex quibus capi possit conjectura cæterorum: est enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ut in versu heroico.

CAPUT XI.

De causa efficiente Pòëseos.

D. QUæ est causa efficiens Pòëseos?

M. Mens Pòëtæ certis imbuta præceptis, & arte instructa, omnem efficit Pòësin.

D. Igitur Pòëtica appellanda est Ars?

M. Sanè appellanda est. Quia Pòëtica est *facultas animi, quæ certis quibusdam, & non errantibus præceptis ad finem suum tendit, opusque perficit:* quæ est Artis notio.

D. Num Furor aliquis pòëticus, quod ajunt, requiritur ad efficiendam pòësim?

M. Requiritur utique si modò benè intelligatur, quid veniat furoris illius nomine.

D. Quid est ille Furor?

M. Est quidam impetus vehementior, quo cùm impellitur animus, furere dicitur: oriturque ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur, Amor, Desiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Dolor, Ira, Spes, Desperatio, Audacia, Timor. Neque existimãdum est afflari divinitus, ùt fabulantur pòëtæ, hujusmodi Furorem, verùm cùm vehementiùs solitô his agitur, quos appellavi, motibus, qui pòëticè scribit: & in rei cujuspiam maxima contentione fertur contemplationem, calorem concipit, vi cujus sic loquitur, ut à sensibus alienatus esse videatur.

D. Quandonam opus est illo Furore?

M. Nihil opus est illo Furore, cùm Pòëta Fabulam instruit suis partibus; nihil, cùm aliquid sedatè, ac consideratè imprimis canendum est; sed in aliquibus orationibus, descriptionibus, objurgationibus, querelis, &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Utra plùs confert ad Pòësim Ars, an Natura?

M. Parùm certè sinè Arte Natura, parùm Ars sinè Natura conferet. Ars enim sinè Natura tristis est, & exsucca; Natura sinè Arte vasta est, & inculta. Ità sentit Horatius, cùm ait:

Naturâ fieret laudabile Carmen, an Arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sinè divite vena,
Nec rude quid prosit, video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amice.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, sudavit, & alsit &c.

Quare, quod vulgò dici solet, nasci pöétas, sic intelligendum est, ut multæ dotes à natura requirantur ad pöésin, quæ tamen arte debent perfici.

D. Qui fuere pöéseos Inventores?

M. De hoc certi nihil afferri potest. Orpheus certè, Linus, Musæus, aut Homerus Inventores Pöéseos dicendi non sunt, sed Illustratores, ante quos constat floruisse Pöétas.

CAPUT XII.
De fine Pöeseos.

D. QUis est finis Pöéseos

M. Est jucunda morum Institutio. Nam eò tendit Pöéta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii: (a)

Aut prodesse volunt, aut delectare pöétæ,
Aut simul, & jucunda, & idonea dicere vitæ.

Et paucis interjectis versibus:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci
Lectorem delectando, pariterque monendo.

D. Explica, quæso singulas responsionis voces?

M. 1. Cùm Finis sit id, cujus gratiâ aliquid fit; sitque alius Arti, alius Artifici propositus, non agitur hic de fine Artificis, qui est multiplex: cùm

(a) Cap. 1.

cùm possit Poëta scribere vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem demereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel ut opes comparet. Verùm agitur de fine Artis, propter quem est illa instituta; ac proinde ad quem suapte natura collimat.

2. Dicitur ille Finis esse *morum institutio*: quia Civilis Facultas cùm ad perfectum Civitatis statum, Civiumque felicitatem tota collimet, & Ars pòëtica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat; planè sequitur pòësim omnem ad ejusmodi felicitatem referri. Cùm autem ejusmodi felicitas per optimam morum informationem comparetur; ad eum finem instituta est pòësis, ut hoc modo mores informet; atque etiam cùm id commodè obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus sita est Felicitas, ùt seperiùs tradidimus; hinc factum est, ut actiones celebrando, mores instituat.

3. *Jucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam pòëseos, cujus ornatus omnis miras habet delitias. Et sanè debuit in hoc pòësis, ùt in multis aliis, à Philosophia, quæ ad mores pertinet, discrepare: ut austerè, & jejunè Philosòphia; jucundè verò, ac planè magnificè mores Pòësis instituat.

D. Nonne Fines sibi propositos peculiares, ac diversos habent singula pòëseos genera? quomodo igitur pòësis habere dicitur pro fine jucundam morum institutionem?

M. Habent utique suos diversos fines, ùt dicetur inferiùs, sed huic primo Fini subjectos sic, ut singuli omnes ad eum demum referantur; v. gr. Epica Pòësis ex fine suo ad id instituta est, ut Viros Principes admirabili dictione ad virtutes comparandas incitet; Tragica, ut quasdam animi perturbationes compo-

ponat, ac perpurget, sed isthæc ad ineundam quoque morum institutionem referuntur. Neque etiam aliò tendunt Comediæ sales, ac joci, quàm ut derisa palàm vitia, ludibrioque in scenis habita, evitentur diligentiùs; sicque suo modo ad hanc morum informationem alia Pòëseos genera revocantur, ùt patebit clariùs ex dicendis inferiùs.

CAPUT XIII.
De Divisione Pòëseos.

D. *QUomodo dividitur Poësis?*

M. Cùm Pôësis omnis, ùt initio diximus aut ferè omnis in imitatione posita sit; optima erit illa Pòëseos divisio, quæ à diverso genere imitationis petetur.

D. Quotuplex est imitandi genus?

M. Triplex vulgò assignatur. Nam in pòëmatis vel Pòëta per se ipse narrat aliquid, & sermonem alteriùs refert sinè ullis personarum inter se colloquiis, vel non ipse narrat, sed alios tantùm loquentes, & quasi negotiantes inducit; vel & ipse narrat aliquid, & alios inducit loqentes, agentesve. Aque ex tribus, totidem petuntur genera pòëseos.

D. Quì vocas primum genus?

M. Narrativum, vel Enunciativum, hoc genere continentur: v. gr. tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti, ubi semper ipse narrat Virgilius.

D. Qui vocas secundum genus?

M. Dramaticum, sivè Activum, quo genere comprehenduntur Tragicæ, & Comicæ Fabulæ; item Eclogæ, ubi inducuntur agentes inter se Pastores.

D. Qui vocas tertium?

M. Mixtum, appellatur, in quo Pòëta ipse

narrat, atque etiam personas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Ilias, & Odyssea Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Pòëmata. Ad hæc tria genera facilè revocantur, ùt patet, omnes elegiæ, odæ, Satyræ, aliaque pòëmata.

D. Nonne alia est divisio pòëseo.?

M. Alia est maximè vulgaris in pòëmata multùm alicunde inter se discrepantia. Celebrantur imprimis Epopœia, Tragœdia, Comœdia, Satyra, Elegia, Ode, Epigramma, &c. Unde Pôëtæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici Elegiaci, Lyrici, Epigrammatarii appellari: de quibus singulis, aliisque momenti alicujus pòëmatis deinceps agendum erit.

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER II, *De Epopœia.*

M. CUm principem inter Pòëmata locum obtineat Epopœia; de illa nobis modò agendum est. Illius naturam, ac varias affectiones ut exponamus, definitio primùm illius proferenda est, deinde examinanda Materia, quam statuemus esse actionem; cujus dotes singulas prosequemur; tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Dispositio, ubi de propositione, invocatione, Narratione, & Epilogo pòëmatis Epici, quantum satìs erit, disputabitur.

CAPUT I.

Definitio Epopœiæ.

D. *QUæ est vis, & potestas hujus vocis, Epopœia?*

M. Ut locutio omnis oratio est, antonomasticè tamen Oratio appellatur ornatissima, qua utuntur Eloquentes; sic *Epos*, quod generatim Verbum significat, addictum est speciatim Pöësi: atque ab illa communi significatione contractum est ad Pöëma, quod vocatur Heroicum. Itêm *Poieœ* Græcè idem est ac latinè *facere*, vel *fingere*. Hinc fit, ut Epopœia secundùm vim vocis sit quasi fictio, seu scriptio pöëmatis Epici, quod Heroicum dicitur.

D. *Quomodo definitur Epopœia?*

M. Definitur *Imitatio Actionis unius totius, veræ, verisimilis, illustris, felicis & à nobili persona profectæ, narratione dramatica, & versu hexametro, quæ Viros Principes ad primarias virtutes excitat, atque adhortatur*

D. *Explica, quæso, singulas voces?*

M. 1. Dicitur *Imitatio*, quia pöësis omnis aut quæ saltèm spectatissimá, est ut Epica, in imitatione posita est.

2. Dicitur *Actionis imitatio*, quia Actiones humanæ sunt materia pöëseos, ut suprà docuimus.

3. Dicitur *Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, illustris, felicis, & à nobili persona profectæ*; quibus verbis designatur materia Pöëmatis Epici; ratione cujus partim convenit cum aliis pöëmatis, partim ab iisdem discrepat puta à Comœdiis, cujus materia est Actio vùlgaris, & plerumque obscura

4. Dicitur *imitatio actionis narratione drammatica insignis*, eo sensu, ut nec pöëta semper ipse narret: sed personas loquentes, agentesve sæpè etiam inducat; quod jucundiùs multò vitæ ritè insti-

instituendæ hoc pacto præcepta tradat.

6. Dicitur hæc imitatio *versu hexametro exornata*: quòd necessariò illud requiratur ad Epicum Carmen, juxta illud Horatii.

Res gestæ, Regumque, Ducumque, & tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus,

5. Dicitur *imitatio Actionis, quæ Viros Principes ad primarias virtutes incitet*: quibus verbis attingitur Epopœiæ finis. Ad id enim illa instituta est, ut omnium animos, sed Principum præsertim ad præclara facta accendat, eaque quasi viam sternat, ponendo ob oculos illustrem quandam actionem, de qua in capite proximè consequenti.

CAPUT II.

De Materia Epopœiæ.

D. *QUe est materia Epopœiæ?*

M. Est Actio personæ nobilis, **una, tota,** vera, verisimilis, illustris, ac felix.

Quare debet esse Actio personæ nobilis?

M. Quia cum finis ille sit Epopœiæ propositus, ut Viros Principes ad præclara facta accendat: debet certè proponi personæ actio, quam imitari sit gloriosum. Certum est autem sibi laudi vertere Principes, non plebejas, aut obscuras personas, sed nobiles, atque illustres imitari. Sit itaque illa Actio insignis alicujus v. gr. Herois, qui Principum animos laudis studiô incensos ad sui admirationem imitationemque rapiat.

D. *Quem vocas Heroëm?*

M. Antiqui fabulantur Hæroas esse quoddam genus Deos inter, & homines; natos illos vel ex Dea aliqua, & mortali viro, ùt Achillem, & Æneam; vel ex Deo, & muliere mortali, ùt Herculem. Jam verò Heros virum extraordina-

dinarium sonat: in quem tria hæc maximè dicuntur confluere, 1. Corporis habitudo firma; ac laborum patiens. 2. Animus præsens, erectus, & robustus quodammodo, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia: qua, qui afflatur, suprà hominem, & sapere, & posse videatur.

§. I. Actio Fœminæ in materia Epopœiæ.

D. *Tane Actio Epopœiæ debet esse Herois, ut non possit esse Fœmina, quæ dicatur Heroina?*

M. Actionem Fœminæ esse posse materiam Epopœiæ affirmant aliqui, negant alii. Utriusque partis rationes subjicio.

Qui affirmant, ajunt, 1. non obesse Fœminæ animum, qui virili similis est, ejusdemque naturæ; huic posse esse armorum usum; atque, etiam Fœminas aliquando, & corporis firmitate, & laborum patientiâ viris præcellere. 2. fœminæ actionem esse sæpè materiam Tragœdiæ; quidni, & Epopœiæ? 3. Fœminæ actione ad præclara facta accendi posse Viros Principes, quibus turpe sit ea non posse agere, quæ fœmina gesserit. 4. Fœminas à præstantissimis Poëtis inductas esse in Epopœias, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam, puta Chlorindam à Tasso, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo posse Heroinam quamdam, cui belli alicujus summa committatur; quæ habeat omnes Herois dotes, nullos habeat sexûs defectus.

Qui verò negant Actionem fœminæ esse posse materiam Epopœiæ; respondent 1. Animorum quidem sexum esse nullum: at fœmineum corpus esse imbellius, cujus contagione languet animus: neque rebus bellicis perfectè tra-

tractandis idoneas esse fœminas, quibus Aristoteles curam rei domesticæ attribuit; arma verò, & ea, quæ non modò extra civitatem, sed etiam extra privatos parietes fieri necesse est, viris concedit.

Reponunt. 2. Actionem fœminæ convenire Tragœdiæ, non itèm Epopœiæ: quia finis hic est Tragœdiæ, ut excitentur, purgenturque quidam animi affectus; qui finis tam facile obtinetur, sive viri, sive fœminæ celebretur Actio; at Epopœiæ cùm sit illa, ut ad ardua quæque, & præclara facta accendat Viros Principes, huic rem imparem esse fœminæ Actionem; unde.

Negant 3. Actionem fœminæ talem esse posse, quam velint Viri Principes imitari. Esto possit illa fœminæ Actio incitare Viros Principes ad arduum aliquid suscipiendum: sed actione illi fœminea movebuntur tanquam argumentô, quod vocant *à minori ad majus*: quod turpe sit viro, maximè principi, illud non aggredi, quod fœmina fortiter gesserit: at enim non erit hæc Actio exemplaris locô, quod sibi proponant Viri Principes imitandum.

Observant 4. Nullam unquam fœminæ Actionem à præstantissimis poëtis in materiam Epopœiæ fuisse assumptam; celebratas quidem à Tasso, & Virgilio fœminas; sed in Episodia quasi contrusas illas fuisse; atque etiam in pœnam temeritatis obscura morte fuisse mulctatas: nè fuso imbelli, indignoque sanguine aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda, de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Tassum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atque etiam fictitiæ illæ Heroinæ non stant ab Heroë, Epopœjæ; immò ipsi adversantur, ût Chlorinda, quæ Ma-

hometanis, & Camilla quæ Turno militabat: Adde quòd unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, & Sacerdotem interimat. Heroëm nullum.

Notant 5. Actionem fœminæ à Deo excitatæ, quæ nullos habeat sexûs defectus, non esse aptam Epopœiæ: quod solvatur hoc pacto Actio primaria per machinam, quòd vitiosum imprimis esse contendunt. Verùm nè quid modò dicam de solutione per machinam, de qua postea in Forma Epopœiæ: bellè reponant hujus secundæ sententia patroni de Actione Heroinæ ordinariè, at non extraordinariè, & per miraculum à Deo excitatæ procedere quæstionem. Atque hæ sunt utriusque partis rationes, quæ suum utrinque pondus, suamque, quamvis fortè non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

§. II. Actio Epopœiæ quomodo Una.

D. *Quo sensu Actio Epopœiæ debet esse Una?*

M. Eo sensu, ut sit illa Actio per se simplex, nec dividi possit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, & multiplicia sui Herois facta contexuit in Æneide, quæ sunt quidem variæ per se Actiones; sed habet tamen unam, simplicemque Actionem, eamque primariam, quæ est in Italia Religionis, Regnique per victoriam de Turno constitutio: unde pendet, Herois felicitas, ad quam cæteras omnes retulit, tamquam Actiones secundarias.

D. *Quare una debet esse Actio Epopœiæ?*

M. Hanc affert rationem Aristoteles, quòd omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis absolvendum allaborent, cujus gratiâ alia esse videantur; talis v. gr. Pictura quæ unum aliquid in unaquaque

tabel-

tabella sic perpolit, ut cætera ad id referri omnia satîs intelligantur.

D. Qui Poëtæ contra Epopœiæ peccant unitatem?

M. 1. Qui multas Actiones unius, ejsdemque Herois primarias uno pöëmate complectuntur. Reprehendit certe Aristoteles eos, qui ab Hercule, vel Theseo res omnes præclarè gestas uno, eodemque opere definiri posse putaverunt. Vitio vertitur Statio, quòd in Achilleide Herois sui vitam persequi velit integram; canit enim initiô pöëmatis.

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam succedere cælo,
Diva refer. Quanquam acta viri multùm inclyta cantu.
Mæonio, sed plura vocant. Nos ire per omnem
Sic amor est, Heroa velis, Scyroque latentem
Dulichia proferre tuba, nec in Hectore tracto
Sistere, sed totâ juvenem deducere Trojâ,

2. Qui duas diversas Actiones primarias, quòd uno, eodemque tempore contigerint, una Epopœia velit celebrare, esto id concedatur Historiæ, at Epopœiæ non licet.

3. Qui plures Heroas inducunt; quibus eandem ex æquo gloriam tribuant. Plura adsint, esto, uno in pöëmate Heröes: modò unus cæteris videatur præcellere, cujus sit Actio primaria. Sic Pallas, & Tarchon Æneæ nihil officiunt gloriæ. quamvis fortiter pugnet uterque, atque unus multùm conferat ad victoriam de Turno reportandam.

§. III. Actio Epopœiæ quomodo Tota.

D. *QUo sensu Actio Epopœiæ debet esse Tota?*

M. Eo sensu vult esse Totam Aristoteles, ut sit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. Quid intelligis per Initium, Medium, Finem Actionis?

M.

M. Per initium intelligo causas, & consilia Actionis suscipiendæ; per Medium, causarum illarum effectus omnes accipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorū; per Finem verò illarum omnium difficultatum solutionem interpretor.

D. Rem pone in exemplo?

M. Exemplum esto in Æneide (a) Æneas incensâ Trojâ in eam regionem, unde majores sui venerant, vocantibus fatis, collecta Trojanorum manu conferre se constituit: *Ecce initium* Post multos terra, marique exantlatos labores, Junone totam Trojanorum gentem dirissimis odiis ubique prosequente, in Italiam tandem appellit. Amicè à *Latino* rege accipitur, atque etiam in generum ascifcitur; Ægre admodum id ferens *Turnus*, Dauni Rutulorum regis filius; qui jam dudum Laviniæ Latini filiæ nuptias ambiebat, grave bellum movet contra Æneam; quocum sæpè pugnat, & atrociter; *en Medium* Sed victos tandem Æneas Turnô & Laviniam, & regnum obtinet: *en Finis* Reliqua sunt in Episodiis.

D. Quid itaquè Maphæus Vegius librum adjecit Æneidi, in quo dolorem Rutulorum, Dauni fletum de morte filii, nuptias Laviniæ, & Æneæ apoptheosin prosecutus est?

M. Vitiosè nimirum, & ineptè egit; cùm id satis intelligatur consecutum, & multa circa duo postrema insinuet Virgilius in suo opere absolutissimo.

D. An ideò perfecta dicenda est, quòd Tota sit Actio Epopœiæ

M. Cùm tota sit illa actio, cui nulla Pars deest; perfecta ut sit, requiritur præterea, ut partes inter se aptè cohæreant, accedatque rerum omnium perfectio, & absolutio. Quare præcipit

(a) Cap. 5.

pit Philosophus, ut poëta, qui Fabulam rectè velit constituere, non tantùm eam non incipiat temerè aut finiat, sed etiam formis traditis insistat. Verùm & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis commodiùs, cùm agetur de Forma Epopœjæ, tractabuntur.

§. IV. Actio Epopœiæ quî Vera, & Verisimilis.

D. QUo sensu debet esse Vera Actio Epopœjæ?

M. Eo sensu, ut Poëta teneatur proferre Actionem, quæ verè contigerit; quam tamen sic ornabit, ut ornamentis studeat magis verisimilitudini, quàm veritati.

D. Quare Actio Epopœiæ debet esse Vera?

M. Quia nemo ad præclare aliquid gerendum incitabitur proposito aliquo consimili facto, quod certè tamen cognoverit esse falsum; ac proinde fine suo excideret Epopœia, si falsa induceretur Actio primaria. Idem plane de Tragœdia dicendum est, cujus Actio illustris, sic vera debet esse, ut moveat.

D. Quo sensu debet esse Verisimilis Actio Epopœiæ?

M. Eo sensu, ut, quod narratur, credi facilè possit contigisse. Nihil præcipit studiosiùs Philosophus, quàm ut verisimilitudinis habeatur ratio.

D. Quare debet esse illa Actio verisimilis?

M. Quia non satis est aliquid esse verum, nisì & illud idem verisimile sit, ut ad imitationem excitet. Nam quî fieri potest, ut, si Actio proponatur, quæ quidem vera sit, sed vires tamen humanas longè superet, hominem illa ad simile quid suscipiendum, aut gerendum impellat?

§. V. Actio Epopœiæ quomodo Illustris, & Felix.

D. *QUo sensu debet esse illustris Actio Epopœiæ?*

M. Debet esse illustris vel ratione sui, vel ratione personarum. Illustris est ratione sui Actio Æneidos, ubi inter alia agitur de fundatione Imperii, & constitutione Religionis, juxta illud:

Dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique Patres, atque altæ mœnia Romæ.

Illustris est ratione personarum Actio Odysseæ, quæ Viris non admodum illustribus potest convenire: illa enim sic habet. Ulysses classe amissá occisis sociis, multiplices iniquissimi maris tempestates expertus, multos annos domo abfuit, rem illius domesticam interea proci decoquebant, ejus uxoris nuptias ambiebant, Telemachum filium insidiis petebant; reversus ille procos ex insidiis occupat, atque interficit. Quid hic illustre præter personas?

D. *Quare illa Actio debet esse Illustris?*

M. Quia cùm Epopœia Viros Principes ad præclara facta debeat incitare, proponi debet illustris Actio, quam illi imitentur.

D. *Quo sensu debet esse Felix illa Actio?*

M. Eo sensu, ut felici semper terminetur exitu. Nam præterquam quòd sæpè Actio tota non erit, quæ infelici claudetur exitu; si præterea Heros misèrè pereat, aut grandi aliqua calamitate sub finem excipiatur; concitabit illa indignationem ac dolorem: verùm ad imitationem sui minimè commovebit: & sic Epopœiæ finis non comparabitur. Debet itaque Actio primaria felicem sortiri exitum: quamvis nihil opus sit Heroas inducere usquequaque, & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos.

CA-

CAPUT III.

De Forma Epopœjæ.

D. QUæ est Forma Epopœiæ?

M. Cùm Forma pòéseos universè sit fictio, seu constitutio, & compositio rerum, quæ tractantur in pòési; sic EPopœiæ Forma erit earum rerum Compositio, quæ soli conveniat Epopœiæ; posita illa in quodam cultu, ornatuque Actionis, qualem in superiori capite descripsimus: adeò ut illa Forma nihil aliud sit, quàm Actio suo modo composita, culta, ornata.

D. Quid requiritur ad illam Formam, sive Actionis compositionem?

M. Requiritur, ut Forma illa, Fabula, Compositio (eodem enim recidunt hæc vocabula) sit una, magna, splendida, in suas partes ritè distributa, & certo quodam ordine disposita: quibus verbis attinguntur. 1. Fabulæ epicæ dotes. 2. Partes? 3. Dispositio, de quibus omnibus breviter disputandum est.

§. I. Fabulæ Epicæ Dotes.

D. QUæ sunt dotes Epicæ Fabulæ?

M. Tres imprimìs memorantur, Unitas, Magnitudo, Majestas.

D. Quomodo erit Una illa Fabula, quæ res adeò dispares, diversasque complectitur?

M. Erit illa Una, si tanta sit illarum rerum omnium inter se connexio, ut in unum aliquid videantur coalescere; si, cùm locô movetur aliquid, aut resecatur, non benè sibi constet fabula. Laudat Homerum Philosophus (a), quòd sive natura duce, sive arte in Odysseam non conclusit ea Ulyssis facta, quæ alia ex aliis non satis penderent. Ea certè laude florere dicenda est Æneis; cui si v. gr. Trojani excidii, vel Æ-

(a) Cap. 6.

neæ per septem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Didone tam - apposite expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, planè liqueret; vel si sudorum celebritatem, qui ad posteros transmitti deberent, subducas; vel si descensû ad inferos, ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat, Imperio didicit Æneas, silentiô prætermittas, aliquid certè is ea Fabula desiderari sentias.

D. *Quomodo Magna erit Fabula Epica?*

M. Philosophus (a) Epopœiam comparat cum animali, quod quamvis elegans, si pusillum est, bellum vocari potest, non pulchrum: si præter modum excreverit, monstrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine, Ità se habet Pòéma, quod nec brevius, nec longius esse oportet: sed ità temperatum, ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cùm universè dicta sint, propriè magis ac definitè aliquid de justa Epopœiæ magnitudine statuendum est monendumque imprimis aliam esse Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem; de prima non ago hoc loco, quæ in eo sita est, ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem. ut suprà docuimus (b) sed de altera institutam esse quæstionem, ac proinde videndum, quæ sit illa magnitudo Fabulæ. Duplicem igitur illam facit Philosophus: unam Actionis quam vocat, non nudæ, aut suo carentis ornatu, sed compositæ; alteram quantitatis.

D. *Quænam est magnitudo Actionis compositæ?*

M. In eo posita est, ut uno circiter anno gesta fuerit, quæ Actio primaria; sic Iliadi annum dedit Homerus ex animadversione Mambruni, (c) Odyssææ tantùm quinquaginta dies idem attribuit, Æneidi quatuor menses suprà unum

(a) *Cap.* 5. (b) *Cap.* 2. §. 3. (c) *Dissert. perip. q.* 7. *n.* 7.

unum annum concessit Virgilius. Sed Episodia, aliaque adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cùm Ilias novem annis, Odyssea undeviginti res gestas comprehendat, & Æneis. quidquid interfluxit ab heroicis Æneæ temporibus ad ætatem Augustini Imperatoris.

D. *Quænam est magnitudo quantitatis* ?

M. Posita est hæc in numero versuum, qui ad dena fere millia excurrit in Æneide, duodena excedit in Odyssea; octo, vel novem Tragœdias vulgò dicitur æquare versuum numerô Epopœia. Sed de hoc argumento redibit sermo inferiùs, cùm de magnitudine dramatis disputabitur.

D. *Unde arcessetur majestas Epicæ Fabulæ?*

M. Ex triplici potissimùm capite. 1. ex mirabili peripetiarum, agnitionũ episodiorum, machinarumque contextu. 2. ex narratione dramatica, cùm personas loquentes, agentesve adducet Poëta. 3. ex dictione illustri, ac splendida, de qua diximus superiùs, (a)

§. II. Fabulæ Epicæ Partes.

D. *QUæ sunt partes Fabulæ Epicæ?*

M. Duæ assignantur, Nexus nimirum, & solutio.

D. *Quid est Nexus Fabulæ*

M. Est ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam usque partem excurrit, qua transit Poëta ab infelicitate ad felicitatẽ in Epopœia, vel contra à felicitate ad infelicitatem in Tragœdia.

D. *Quid est Solutio ?*

M. Est altera pars Fabulæ, quæ ab illo transitu usque ad finem pertinet, v. gr. quidquid in Homeri Iliade certamen antecedit, quo decertavit cum Hectore Achilles, in nexu ponitur: ipsum

(a) *1. l. cap. 10. §. 3.*

ipsum verò certamen est in Solutione; itèm in Æneide, quæcunque Æneæ, & Turni monomachiæ præmittuntur, sunt in nexu, ipsa monomachia in solutione est.

D. Quid potissimùm observandum est circa Nexum Fabulæ?

M. Nè varia sic texantur episodia, quæ in Nexum cadunt potissimùm, ut animum auditoris delectando longiùs aberrent ab actione primaria, aut à fine poëmatis sit prorsus aliena.

D. Quid observandum est circa Solutionem Fabulæ?

M. Primùm, ut si qua sint in Solutione episodia, nè longiùs petantur illa, sed sponte quasi oblata, & è re nata esse videantur; alterum, ut ea sint brevia imprimìs; quandoquidem in Solutione ad finem anhelat auditoris animus, quem proinde longioribus episodiis morari minimè convenit.

D. Licetne adhibere Machinam in Solutione Fabulæ?

M. Alii negant, affirmant alii. Qui negant, suam 1. ex eo capite tuentur sententiam, quòd solutio facta per machinam Epopœiæ fini maximè officiat. Nam qui poterit ad Actionis imitationem Vir Princeps impelli, cui se sentiat planè imparem: cùm intelligat auxilio se plusquâm humanô ad simile aliquid suscipiendum indigere? 2. authoritatem obtendunt Aristotelis, qui vult fierì Solutionem non per machinam, sed ex verisimili, id est, ratione naturali, qua res exire solet.

Qui verò affirmant, ajunt nihil obstare, quominus per machinam solvatur Epopœiæ Fabula 1. ad imitationem Actionis posse impelli Viros Principes, in qua externo quidem numinis alicuius auxilio adjuvatur Heros, dum otiosus ille Heros non remaneat, sed præstet per se plurium, unde feliciter cedat præclarè factū 2. Sic

clau-

clausisse Epopœias præstantissimos Poëtas: esse v. gr. machinam in Odyssææ clausula, quæ Minervæ ope solvitur; esse in Æneide, ubi Turni cædes Jovis ductu, & auspiciô, atque etiam Furiæ ministeriô conficitur. 3. Aristotelis præceptionem maximè locum habere in Tragœdia. in Epopœia non itèm: ratio est, quia in Epopœia cùm lateat magis machina; quàm in Tragœdia, ubi machina Dei è cœlo delapsi in theatrum producebatur; magis certè animos feriebat subjecta oculis ea machina in Tragœdia, quàm suscepta auribus in Epopœia; ac proinde minùs erat ferenda in Tragœdia, quàm in Epopœia. Vide Frizonium, qui tam fusé quàm doctè eo de argũento agit in pöetica, in dissertatione de narratione. (a)

§. III. Fabulæ Epicæ Dispositio.

D. Quænam est Fabulæ Dispositio?

M. Duplex est illa Dispositio, una rerum, partium altera.

D. Quænam est Dispositio rerum?

M. Intelligitur illa Dispositio è celeberrima inter magni nominis in re pöetica authores orta dudum contentione: quorum alii volunt rerum, prout contigere, servari ordinem naturalem; alii contendunt eumdem debere perturbari, unde quæstio extitit, an Pöeta, ùt Historicus, hunc servare debeat narrandi ordinem, ut quodcumque primùm contigerit, narret primùm, & in ultimum locum conjiciat, quæ postremò facta sunt: vel contrà, an debeat relicto naturali ordine pro arbitratu suo à mediis, aut etiam postremis auspicari.

D. Quid statuis ea de re sentiendum?

M. Eodem puto utramque recidere sententiam, ac proinde non tam de re hic, quàm de voce

(a) Lib: 2.

voce disputari; nimirum quo nomine appellanda sit ejusmodi narratio, ambigitur; cùm in id omnes consentiant, optimè fuisse institutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioque usurpatum, rerumque permixtionem perbellè cadere: verùm alii contendunt non ideò perturbari ordinem dicendi naturalem, alii perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter se, dicendum videtur, non perturbatè narrari, si spectetur sejuncta ab episodiis Actio primaria; perturbatè verò narrari, si omnia simul accipiantur, neque à primaria Actione secernantur Episodia.

D. Jam verò quis ordo Partium servandus est in Fabula Epica?

M. Posteaquam Poëta Actionem, qualem descripsimus, animo informavit, personarum mores, & officia excogitavit, episodia, peripetias, agnitiones, & machinas commentus est, & suum cuique locum destinavit. ac opus tandem aggreditur. 1. proponendo, quid canendum suscipiat. 2. invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione prosequendo. Denique epilogium aliquando, sive peroritionem attexendo. Unde 4. Epopœiæ partes existunt, Propositio, Invocatio, Narratio, & aliquando Peroratio: de quibus omnibus modò nobis agendum est.

CAPUT IV.

De Propositione Epopœiæ?

D. *QUid est Propositio Epopœiæ?*

M. Est prima pars Poëmatis Epici, in qua Poëta breviter proponit, & summatim, quid in reliquo poëmate sit dicturus.

D. Quæ sunt dotes illius Propositionis?

M. quod Rhetores in Orationis Exordio præcipiunt, ut appositè; ut breviter, ut verecundè

contexatur; idem omnino de Propositione Epopœiæ, quæ est ejus Exordium, dicendum est.

D. Quomodo apposité præmittetur Propositio?

M. Si non vage, sed propriè, congruenterque argumento prætexatur, id est, si rei caput designetur primis versibus, talis est Propositio Æneidos.

Arma, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinaque venit
Littora,

D. Quomodo brevis erit Propositio?

M. Si non excurrat latiùs in iis, quæ parùm ad rem faciunt, ea enim tantùm adhibenda sunt, quæ valeant ad docilitatem, & attentionem comparandam, cum aliqua, si opus est, benevolentia. In legem brevitatis peccat Jovianus Pontanus in principio Uraniæ.

Qui cœlô radient ignes, quæ sidera mundo
Labantur tacito, stellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.

Ubi vides crebram ejusdem rei expressionem, ignes, sidera, stellas, cœlo, mundo tacito, &c. quæ omnia eodem recidunt. Quantò aptius est initium Georgicon Virgilii.

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmisque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis
Hinc canere incipiam,

Hic nihil redundat, sed libri Georgicon singuli singulis ferè numeris, aut incisis designantur.

Verùm alia est prorsus ratio Panegyricorum, ubi exordimur aliquando à descriptione; vel proposita quæstione, latiùs excurrimus; ùt videre est apud Claudianum in panegyricis.

D. Quomodo verecundè, & modestè fiet Propositio?

M.

M. Si absit omnis ingenii, doctrinæque jactatio, omnis granditas, ac tumor, & exquisitior ornatus Cyclicum Poëtam. seu circumforaneum, qui Carmen, in Coronam ad gloriam aucupandam recitabat, reprehendit Horatius, quòd sic exorsus fuisset.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum, adiunxit mox.

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Deinde prædicat Homerum, qui modestiùs Odysseam incipit, & paulatim assurgit magnificentiùs.

Quantò rectiùs hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi musa virum. captæ post tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa de hinc miracula promat
Antiphatem Scyllamque, & cum Cyclope Charybdim.

Initium Pharsaliæ affectatius videtur, & tumidius.

Bella per æmathios plùsquàm civilia campos,
Jusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera ferro,
Cognatasque acies, & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis
In commune nefas, infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Quæ carmina, ut nihil dicam de voce *plusquàm* initio poëmatis usurpata, tam vasta sunt, sonantia, tumida, ut fateatur *Scaliger* se videri sibi audire Lucanum, non tam canentem, quàm latrantem. Nihilo fuit verecundior Statius in principio Achilleidos.

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam succedere cœlo,
Diva refer.

Ubi versu primo sexies literam 'a repetitam habes, tres continuas voces tetrasyllabas, quæ negotium facessant pronuntianti,

CAPUT V.
De Invocatione Epopœiæ.

D. QUid est Invocatio in Pòëmate Epico?

M. Est ea pars Pòëmatis Epici, in qua numen aliquod invocatur, cujus afflatu Carmen, quòd per se arduum est, & humano ingenio majus habetur, tandem perficiatur. Quæ Invocatio attentionem, & admirationem commovet; atque etiam summam operi conciliat auctoritatem, ut quasi divinitus, quæ canuntur, postmodum efferantur.

D. Estne semper adhibenda Invocatio?

M. Cùm grave aliquod scribitur pòëma, illa adhibetur; in minoribus verò pòëmatis, maximè in panegyricis frequenter omittitur.

D. Sejungiturne Invocatio à Propositione?

M. Sejungitur aliquando, cum illa involvitur. Latini Epici ùt plurimùm sejungunt; sic apud Virgilium post hanc propositionem. *Arma, Virumque cano, &c.* sequitur Invocatio. *Musa mihi causas memora, &c.* Græci vulgò Invocationi Propositionem implicant; sic Homerus orditur Iliadem: *Iram cane Dea Pelidæ Achillis, &c.* Sic Odysseam, *Virum mihi hic musa, &c.* Atque etiam apud Latinos Lucretius, Statius. Vida, & Virgilius ipse in eclogis Invocationem cum Propositione permiscent. Id autem fit opportunè, cùm opera principibus inscribuntur viris, quos honorificè statim appellamus.

D. Repetiturne Invocatio in decursu Pòëmatis?

M. Repetitur, cùm res gravior dicenda occurrit; ac cùm comparatur attentio, cùm significatur tanti rem esse, ut opus sit divino quodam.

dam.

dam afflatu ad eam pro dignitate exponendam.

D. Qui sunt invocandi in pòëmate?

M. Ethnico Pòëtæ profana, & commentitia numina liceat invocare; at Christiano Divinus Spiritus, Christus Servator, Virgo DEI para, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res gestæ canuntur, Vir Sanctus implorandus est. Itèm si res præclaré gestas Ducis alicujus, aut Principis scribimus, aut si illi opus dicamus; commodè ille potest invocari, uti exemplo suo docuit Virgilius in 1. Georg. his luculentis carminibus:

Tuque adeò, quem mox quæ sunt habitura Deorum
Concilia, incertum, Urbesne invisere Cesar,
Terrarumque velis curam, &c.

Sic Lucanus Neronem in Pharsalia, Valerius Flaccus initio Argonauticon, & Statius initio Thebaidos Domitianum invocant. Atque hic observandum est, licere Pòëtæ Christiano in Sacro pòëmate Musas usurpare pro pòëtica facultate, pro sacro impetu, atque enthusiasmo Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoque hæc aliaque his similia hoc sensu accepta posse pòëmatis de Christianis mysteriis scriptis inseri.

CAPUT VI.
De Narratione Epopœiæ.

D. Quid est Narratio Epopœiæ?

M. Est pars, seu potiùs corpus pòëmatis, cui Propositio, & Invocatio quasi facem præferunt parantque attentionem, & docilitatem. Cùm autem non tam verum, quâm verisimile pòëtæ sit propositum: sic non tam rei gestæ, quàm velut gestæ expositio dici debet hæc Narratio.

D. Quid est spectandum maximè in illa Narratione?

M.

M. Cùm tam latè pateat, ut totum pòëma exhauriat; cadunt in illã, quæ hactenus omnia de Epopœia, atque etiam de Pòësi universè sumpta diximus. Quare addenda sunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgò assignantur, illius dotes.

D. Quæ sunt illæ dotes?

M. Tot Epicæ, quot Oratoriæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

Quo sensu narratio Epica debet esse brevis?

M. Eo sensu, ne crebriores, prolixioresque digressiones adhibeantur, maximè si ad rem parùm faciunt. Arguitur Catullus, quòd dimidium Pòëmatis de nuptiis Pelei, & Tetidos in descriptione vestis, Ariadnæque fabula consumpserit. Fabulæ epicæ, qualem descripsimus, servetùr magnitudo, quæ longior non erit, si nihil adducatur inane, quod recidi possit. Nam ut acutè Martialis:

Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis.
Sed tu, Coschoni, disticalonga facis.

D. Quomodo debet esse perspicua Narratio?

M. Si alludatur quidem ad fabulas & historias; si usurpentur hellenismi, seu formæ loquendi à Græcis desumptæ: sed ità tamen, ut à quovis non imperito facilè intelligantur: si vocabula obsoleta, & ex altissimis antiquitatis ruderibus effossa, ac proinde obscura vitentur. Sanè ut quisque disertissimus est, ità loquitur apertissimè; sed sat multa eo de argumento tradidimus suprà in Dictione pòëtica.

D. Quomodo debet esse Probabilis illa Narratiò?

M. Eo sensu, ut sit verisimilis: nihil debet magìs curare Pòëta, ut jam sæpe docuimus. Itaque, quod rectè monet Horatius,

Ficta voluptatis causa sint proxima veris,

Nec

Nec quodcumque volet, poscat sibi fabula credi.

In locis, temporibusque notandis, maximè verò in effingendis personis hujus verisimilitudinis habenda est ratio.

Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus, & annis.

Inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculènter ibidem describit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non sit Admirabili, quod in pòémate spectatur imprimis.

D. Quomodo suavis erit Narratio Epica?

M. Si elegantia, & jucunditate verborum sonantium, leniumque flòreat, quod de oratione monet Tullius: si neque asperos habeat concursus, neque disjunctos atque hiantes: si sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto: si eodèm semper tenore non decurrant carmina. Itèm suavis erit, si intexantur hypotyposes, suspensiones, metaphoræ, exclamationes, & admirationes; si interponantur motus animorum, mores, & colloquia personarum: obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, lætitiæ, metus, cupiditates, iracundiæ pro rerum varietate. Sed nihil ad suavitatem accommodatius est, quàm idonea rebûsque ipsis consentanea modulatio numerorum, de qua egimus in Dictione pòética.

CAPUT VII.
De Epilogo Epopœiæ

D. *Apponiturne Epilogus, & quasi peroratio Epopœiæ?*

M, Apponitur, nòn semper quidem sed aliquando tamen, & Epopœiæ, & aliis Pòématis: atque etiam interdum in ipso decursu operis post aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. Æn. narrata Nisi, & Euryali celeberrimi paris

ami-

amicorum cæde, rem hoc Epilogo sive epiphonemate concludit:

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vox eximet ævo,
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

In fine sæpiùs suorum operum Epilogum usurpant Poëtæ variis modis. Nam aliquando indicant ea, quæ cecinerunt, & temporis, loci, ætatis, occupationum suarum aliquam mentionem attexunt; ità Virgilius in fine Georgic.

Hæc super arvorum cultu, pecorumque canebam,
Et super arboribus: Cæsar du mmagnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.
Carmina qui lusi pastorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi,

Aliquando gratulantur, & immortalitatis spe sibi blandiuntur; sic Ovidius in fine Metamorphoseon canit.

Jamque opus exegi; quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Cùm celer illa dies quæ nil nisì corporis hujus
Jus habet, incerti spatium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum.

In eundem sensum librum tertium carminum claudit Horatius.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius,
Quod nec imber edax, aut aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series & fuga temporum.
Non omnis moriar, &c.

Modestiùs suam Thebaida affatur Statius in fine.

Dura,

Durabisne procul, dominoque legere superstes,
O mihi bissenos multùm vigilata per annos
Thebai? jam cœptæ præsens tibi fama benignum
Stravit iter, cœpitque novam monstrare futuris
Jam te magnanimus dignatur noscere Cæsar,
Itala jam studio, discit, memoratque juventus
Vive precor; nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longè sequere, & vestigia semper adora,
Mox tibi si quis adhuc prætendit nubila livor,
Occidit, & meriti post me referentur honores.

Epilogum; Epopœiæ minimè necessarium esse demonstrant Ilias, Odyssea, & Æneis, quæ ipsa narrationis absolutione concluduntur.

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER III.

De Dramate.

M. EPICAM Poësim excipit proximè Dramatica; de qua sic disputabimus, ut in Poëma Dramaticum universè primùm, deinde in singulas ejus species inquiramus, ac pro instituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliasque, quæ ipsum tum generatim; tum singulatìm afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT I
Definitio Poëmatis Dramatici.

D. *QUid est Poëma Dramaticum?*
M. 1. Si vocis etymon spectes, à voce græ-

ea latine *agere*, dicitur Pöema Dramaticum, quod totum sit in actione. unde Actores vocantur ii, qui eo in Pöemate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras, est *Imitatio Actionis, uniut, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicis, vel infelicis; quæ metro, & harmonia, non narrando, sed agendo, vel quosdam animi affectus excitat, & perpurgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.*

D. *Explica, quæso, singulas voces?*

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*, quia cùm pöesis in imitatione actionum humanarum sit posita, ut initio docuimus; species quoque illius singulæ ejusmodi actiones imitantur.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, justæ magnitudinis, veræ, vel falsæ, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felicis, vel infelicis*: quibus verbis partim Dramatica Pöesis cum Epica convenit, cujus Actio est una, tota, magna, vera, verisimilis, illustris, ac felix; partim ab eadem discrepat: cùm Actio Dramatica possit esse falsa, & vulgaris, si scribatur Comœdia; infelix, si Tragœdia.

3. Dicitur Pöema Dramaticum *imitari metro, & harmonia*: quia inducuntur personæ colloquentes inter se, non soluta, sed vincta oratione: cui cantus in certis quibusdam locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, sed agendo imitari*; quia nihil ipse Pöeta exponit, aut commemorat, ut in Epopœia: sed productis in scenam personis sermonem tribuit, easque inter se agentes, negotiantesque exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus vel privatæ vitæ exemplū proponere*: quibus verbis, tum officium, tum finis pöematis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragœdia; vitæ

privatæ proponit exemplum Comœdia; mores utraque, ut omnis poësis, rectè instituit.

CAPUT II.
De Materia Poëmatis Dramatici.

D. *Quænam est materia Poëmatis Dramatici?*

M. Est Actio una, tota, magna, vera, vel falsa, verisimilis, insignis, vel vulgaris, felix, vel infelix.

D. *Quo sensu debet esse Una, & tota illa Actio?*

Eo sensu, ut nec in plures actiones primarias dividatur, nec suo initio, medio, ac fine careat, ut suprà docuimus.

D. *Quo sensu debet esse Magna?*

M. Eo sensu, ut eò usque crescere possit ac debeat, donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, necessario, vel commodè mutatio inferatur in Fabula implexa; & in simplici juxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui supremus est Actionis terminus: qualis sit ille, patebit ex dicendis inferiùs.

D. *Quomodo erit Vera, vel Falsa?*

M. Si verè contigerit, aut non contigerit, quando autem, & quatenus veritas, vel falsitas Actioni Dramaticæ conveniat, dicetur posteà, cùm agetur de Tragœdia, & Comœdia. (a)

D. *Quo sensu debet esse Verisimilis?*

M. Eo sensu, ut nihil afferatur, quod sit præter naturalem rerum ordinem, spectatis circumstantiis, in quibus dicitur illa actio contigisse.

D. *Quomodo Actio illa insignis erit, vel Vulgaris?*

M. Talis erit vel ratione sui, vel ratione agentium personarum. Quid conveniat Tragœdiæ, quid Comœdiæ, explicabitur inferiùs (b)

D. *Quomodo erit Felix, vel Infelix illa Actio?*

M.

(a) *Cap. 8. & 12, 13.* (b) *Cap. 9.*

M. Ratione exitus felicis vel infelicis solet hic appellari felix, vel infelix Actio; adeoque felix est, quæ licèt multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur: & contra infelix illa est, quæ quamvis prosperè admodum in decursu succedat, luctuoso tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ, vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas, suis locis exponetur.

CAPUT III
De Forma Pöematis Dramatici.

D. *QUæ est Forma Pöematis Dramatici?*

M. Est Fabula, sive Compositio Actionis: in qua, ut in Epica, considerandæ sunt Dotes Partes, & Dispositio.

D. *Quæ sunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?*

M. Prima est Unitas; altera Simplicitas; tertia Magnitudo.

§. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ.

D. *IN quo posita est Unitas Fabulæ Dramaticæ?*

M. In tanta partium omnium, rerumque diversarum inter se connexione, ut in unum aliquid videantur coalescere.

D, *Quomodo simplex esse debet Fabula dramatica?*

M. Fæmineam tribuit huic voci notionem Philosophus, (a) qui Fabulam simplicem modò duplici, modò opponit implexæ. Fabula simplex, quæ duplici opponitur, est ea, in qua oritur unus status eorum, de quibus est Fabula; qui è felicibus infelices, aut è contra ex infelicibus felices existunt. Duplex verò ea est, in qua alii felices, infelices alii evadunt, uti fit in Odissea, ubi felix Ulysses, Proci infelices, & in Æneide

(a) Cap. 9. Poët. c. 1,

felîx Æneas, Turnus infelix efficitur. Atque hoc sensu simplicem Fabulam esse vult Aristoteles (b) in Dramate; aut saltem longè anteponit duplici; quòd multo magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementiùs, cùm grandi omnes, nullo excepto, excipiuntur, calamitate in Tragœdia; in Comœdia verò placet magis, qui lætus est omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula simplex, quatenus opponitur implexæ, ea est, quæ est una continua sic, ut sinè peripetia, id est, sinè manifesta in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea est, quæ cum peripetia sive mutatione, aut agnitione, aut utraque simul ad finem usque procedit.

D. *Da exemplum utriusque Fabulæ, simplicis & implexæ?*

M. Habes simplicem Fabulam in Ajace Sophoclis, & Hercule furente Senecæ, & alibi passim multis in locis Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. gr. Ajax plenus animi, & contemptus impatiens furit; postea quàm verò ad se rediit, præ pudore sibi mortem consciscit: eodem ferè modò Hercules se gerit, nisi quòd superstit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplum apud Senecam in Oedipo, ubi cùm Oedipum missus Corinthô Senex adiisset, ut significaret, Regem ipsum à Corinthiis pronuntiatum esse, atque hac ratione gratissimum illi nuncium afferre se existimaret, contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, se & parricidam, & incestis Jocastæ matris implicatum nuptiis; atque hinc subitò, & præter omnium expectationem factus est infelicissimus. Ubi vides mirabilem

(b) Cap. 1.

lem peripetiam, simul & agnitionem. Atque hæc Fabula, quæ implexa dicitur, longè præstat simplici, juxta mentem Philosophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam esse simplicem, quatenus videlicet illa duplici, non verò quatenus implexæ opponitur.

§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.

D. *Quænam est justa Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?*

M. Quod oculis evenire solet, cùm corpus videmus; idem planè accidit memoriæ, cùm dramaticam Fabulam excipimus (a) Ut enim quæ vastiora sunt, oculorum conspectum, sic memoriæ captum, quæ sunt longiora, facilè excedunt: utriusque verò facultatis vim, quæ sunt minutiora, fugiunt. Atque hinc factum est, ut quemadmodum in omni corpore, sic qualibet in Fabula dramatica justa quædam debeat esse magnitudo: quam uno quasi intuitu complecti possit auditor: nè distracto in plura, aut obruto rerum multitudine animo remittant, ac frigeant, qui concitabuntur affectus Quæ lex pro Tragicis posita, valet etiam pro Comicis: ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ ritè instituendæ ratio quæritur.

D. *Quænam est igitur illa Magnitudo?*

M. Præter assignatam superiùs magnitudinē Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem insuper facit illam Philosophus: unam Actionis compositæ, quæ Forma est, seu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. *Quænam est magnitudo Actionis compositæ?*

M. In eo posita est, quæ dicitur Actio primaria, ut uno Solis ambitu contineatur, (b) id est, ut unum diem naturalem, vel nullo modo, vel parum certè excedat, atque etiam ut breviori temporis spatio, puta duabus, vel tribus ho-

(a) *Arist. cap. 5.* (b) *Arist. cap. 2.*

horis, possit definiri; imò eò perfectior, & convenientior erit illa Actio; quò magis accedet ad tempus, quo solet in scena exhiberi. Sed latiùs multò possunt excurrere, quœ adhibentur Episodia: quamvìs, & rariora, & breviora esse oportebit, quàm quæ adjiciũtur in Epopœia; nè rerum multitudine, ac varietate animus distrahatur, atque obruatur: sic in dramate, ut ad primariam actionem non satis attendat, minusque concipiat, qui debent hinc oriri potissimùm affectus. Atque eo sensu accipienda sunt Philosophi verba, cùm Tragœdiam inter, & Epopœiam id quoque assignat discriminis; ut certo quodam tempore Tragœdia, nullo definiatur Epopœia.

M, Quantitas illa posita est in numero versuum: ad ducentos, trecentosve suprà mille, atque etiam apud Recentiores ad duo millia recensentur: hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas, & senas horas exhibeatur Drama: adeò ut nec brevius sit, nec longius. non brevius quidem, nè fortè locus non detur concitandis, ut par est, affectibus; non etiam longius, nè possit usurpari illud Plautinum: *Lumbi sedendo, & oculi spectando dolent.* Jam verò, quæ sint partes Fabulæ dramaticæ, aut quæ illarum dispositio, patebit ex dicendis capite proximè consequenti & ex capite 11.

CAPUT IV.

De Partibus Pòëmatis Dramatici.

D. *QUæ sunt partes Pòëmatis dramatici?*

M. Cùm Pòëma dramaticum ex materia constet, quæ est Actio, quam descripsimus, & forma, quæ est eadem Actio composita, exculta-que, de qua modò egimus; hinc factum est, ut modò materiæ, modò formæ, modò utriusque

simul

simul habita ratione, in suas partes variè solent Auctores illud poëma distribuere. Sex omnino Dramatis in suas partes reperio divisiones.

D. Affer, quæso, & explica illas omnes divisiones?

M. Prima divisio est in *Diverbium*, & *Choricum*, quæ omnium maximè generalis est; nam quidquid est in Dramate, ad hæc duo genera revocatur, ut geratur, aut canatur. Diverbium itaque est ea pars Dramatis, in qua colloquuntur, aguntve inter se, qui dicuntur Actores, Choricum verò dicitur illa pars, in qua iidem Actores, vel alii concinunt aliquid cum Dramate connexum, de quo postea.

Altera divisio in *Nexum*, & *Solutionem* tam latè patet, quàm prima: quamvis alio modo Drama partiatur. Nexus in Dramate, ut habet Aristoteles, (a) est totum id, quod à principio ad ultimam usque pertinet partem, ex quo fit mutatio fortunæ: hac autem mutatione felicitati infelicitas in Tragœdia, & felicitas infelicitati succedit in Comœdia. Solutio verò à mutationis principio ad finem usque protenditur. Sic in Oedipo Senecæ quidquid antecedit illum locum, ubi se tantùm, & patris interfectorem, & matris maritum agnoscit Oedipus, unde summa oritur infelicitas, est in Nexu, reliqua sunt in Solutione. Sed de Nexu & Solutione, quantum satis est dictum superiùs (b) in Fabula Epica.

Tertia divisio (c) fit in *Prologum*, *Episodium*, *Exodum*, & *Chorum*. Prologus præcedit primum cantum; diciturque ea pars continere quasi semina omnium, quæ dicenda sunt in reliquo dramate: adeo ut Actorum nemo producatur in Scenam, qui non sit cognitus in Prologo,

(a) *Cap.16. Poët.* (b) *Lib.2.cap.3.§.2.* (c) *Arist.cap.1.10.*

go, vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modo Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipuè; poteſt enim è domeſticis, amicíſve de novo aliquis induci.

Epiſodium hoc loco, juxta Ariſtotelem, continet tres Actus intermedios, adeoque tam primariam Actionem, quàm ſecundarias, ſive adjectitias comprehendit. Ubi notari velim, Actionem illam primariam; & ſecundarias etiam eſſe Actoris primarii: quamvis hæ quoque Actiones adjectitiæ poſſint eſſe illorum, qui ſunt poſt primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideò Actores Epiſodici. Exodus eſt quintus Actus, ubi Cataſtrophe, de qua mox, ſicuti, & de Choro capite proximè conſequenti.

Quarta diviſio fit in *Protaſin: Epitaſin, Cataſtaſin, & Cataſtrophen.*

Protaſis, quæ ſignificat præſtitutionem, & præordinationem, eſt Dramatis initium, in quo proponitur ſumma rei ſinè exitus declaratione, ut animus auditoris ſuſpenſus teneatur; nam ſi præſciretur Fabulæ exitus, non ſic paterent, quæ poſteà dicerentur.

Epitaſis, quæ rei conſtitutionem ſignificat, vel ut alii interpretantur, exaggerationem; eſt ea pars, quæ Protaſim proximè conſequitur, & in qua turbæ excitantur, totaque rei negotiatio magis ac magis involvitur, diciturque Latinis nodus erroris.

Cataſtaſis eſt ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: oſtenditur tamen quomodo poſſint illæ poſtea explicari, unde à multis Cataſtaſis confunditur cum Epitaſi.

Cataſtrophe, quæ ſubverſionem ſonat, eſt ea pars, in qua totum negotium diſſolvitur, cùm Actor primarius à felicitate tranſit ad infelicitatem, vel contra Ad extremum drama, ſi ità

fieri

fieri possit: illa est rejicienda, quo magìs auditoris animus suspendatur, ac delectetur.

Quinta divisio fit in quinque Actus: qui sic appellantur ab Actione. cujus sunt partes; quare tot sunt illi Actus, quot habet Actio diversas partes, & præcipuas; quinque recensentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; secundus rem propriè deducit in actum; tertius turbas ciet; quartus viam ostendit, qua res implicitæ dissolvantur, quintus impedita artificiosè expedit. Quare nec plures, nec pauciores esse jubet Horatius.

Neve minor, neu sit quinto productior actu,
Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.

D. Estne semper eadem Actuum magnitudo?

M. Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur quæ possunt esse magis minusve graves, populoque jucundæ. Jam verò Actus in varias Scenas distribuuntur.

D. Quid vocas Scenam in Actu?

M. Scena dicitur pars Actûs, in qua una, vel plures personæ colloquuntur: designatur autem personarum vel adventu, vel interventu, vel abitu.

D. Quot sunt Scenæ in uno Actu?

M. Plures sunt pro ratione rerum, quæ possunt esse graviores, vel jucundiores; pauciores olim adhibebantur, jam ad tredecim, & amplius numerantur.

D. Quot sunt Actores in Dramate?

M. Plures esse quàm quatuordecim, vetant Artis Magistri: qui, si prodeant simul in Scenam, tres tantùm, aut quatuor ad summum loqui permittuntur. Ità præcipit Horatius.

Nec quarta loqui persona laboret.

Sexta divisio (a) fit in *Fabulam, mores, Sententiam.*

(a) *Arist. cap* 4.

am, Dictionem, Melodiam, & Apparatum. Fabula, quam diximus esse constitutionem rerum, & Actionem compositam, instar animæ obtinet in dramate, & continet Actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones. ac reliqua, quæ vocantur Fabulæ ornamenta; quare non tam pars Dramatis, quàm ipsum Drama debet appellari.

D. *Quomodo itaque Mores, Sententia, & Dictio cum Fabula dicuntur Drama ex æquo partiri?*

M. Quia inter Fabulæ partes sic eminent, ut Drama partiri cum ipsa dicatur ab Aristotele.

D. *Quid hic intelligis per Mores, Sententiam, & Dictionem?*

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, & ingenium cujusque; diximusque requiri bonos, convenientes, & æquabilis tenoris. Sententia significat sensus, qui genuini Morum partus esse solent, ac proinde debent esse illis imprimis accommodati. Dictio est dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragœdia, & Comœdia.

D. *Quo sensu Melodia, & apparatus dicuntur esse partes Dramatis?*

M. Quia quamvis extra Drama esse censeantur, ad ejus tamen splendorem cùm conferant plurimum (sicut ad commotionem affectuum) duæ quoque Dramatis partes vocantnr à Philosopho (a) Quare de aliis cùm egerimus superiùs, de his quoque modò agendum est.

CAPUT V.
De Choro in Dramate.

D. *QUid est Chorus in Dramate?*

M. Est pars Fabulæ, quæ sequitur, vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur 1. pars Fabulæ eo sensu, quo dictum est jam in fine pro-

(a) *Cap. 4.*

proximè ſuperioris capitis. 2. Sequi Actum, aut etiam præcedere: quòd Actui ſoleat poſtponi, rarò præponi. 3. Cùm concentu, quòd, qui chorum agunt, concinere ſolent, atque etiam aliquando loquantur.

D. Quid Canitur à Choro?

M. Non canitur quidlibet, ſed aliquid cum Fabula conjunctum, & affine argumento, quod tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabula, vel favebant bonis, & ingentibus, vel monebant iram eſſe frænandam, inſanosque motus coercẽdos, vel lugebant cum miſeris, vel Superos deprecabantur. Chori officia expreſſit Horatius his verſibus:

Actoris partes Chorus, officiumque virile
Defendat: non quid medios intercinat Actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faveatque, & conſilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet menſæ brevis, ille ſalubrem
Juſtitiam, legesque, & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa, deoſque precetur, & oret,
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.

CAPUT VI.
De Scenico Apparatu.

D. QUid eſt Apparatus Dramatis?

M. In Fabulæ partibus reponitur à Philoſopho Apparatus ille, qui rectè dici poteſt ornatus ille omnis, quo, & Scenæ, & Perſonæ inſtruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam?

D. Qualis debet eſſe Scenæ ornatus?

M. Per Scenam hìc intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata, de quo difficilè eſt aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludi ſcenici in theatro, quod in modum hemicycli erat: in eo tria ſpecta-

ban-

bantur maximè, Scena, Orcheſtra, Proſcenium. Scena eſt frons theatri ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orcheſtra locus eſt, in quo ſpectatores Drama intuebantur. Proſcenium item locus ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant. Scena itaque altior erat pulpito, pulpitum proſcenio, proſcenium orcheſtra.

D. *Qualis debet eſſe Perſonarum ornatus?*

M, A diverſo veſtium genere diverſas quoque ſortiebantur appellationes Dramata, ſive Fabulæ. Palliatæ vocabantur Græcorum Fabulæ, quòd pallio Græci Actores uterentur; Latinorum togatæ, quod togas illi adhiberent; dicebantur itèm apud eosdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illuſtrium actiones imitabantur, quòd perſonarum iſtiusmodi eſſet prætexta, togatæ tantùm vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant; quia toga erat veſtis popularis, juxta illud Horatii, *vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.* De veſtium forma, ornatuque in Dramate nihil certi jam poteſt afferri, quod varientur veſtes pro diverſitate regionum, ac perſonarum; quæ in Scenam inducuntur.

Poſtquam ea protulimus, quæ ad Drama ſpectant univerſè: nunc de Tragœdia, & Comœdia, quæ ſunt ejus partes, videamus.

CAPUT VII.
Definitio Tragœdiæ.

D. QUid eſt Tragœdia?

M. 1. Secundum vim vocis Tragœdia eſt cantus obhircum: deducitur enim à vocabulis *Tragos hircus*, & *Odi cantus*: quòd Tragœdia priùs fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hoſtis mactabatur, ſive quòd hircus

præ-

præmium esset certantibus, juxta illud Horatii:
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox, Juxta alios, à nomine *Tryz Fæx*: quia ora fœcibus perlinebant Actores ante usum personarum ab Æschylo repertum juxta hæc Horatii carmina:

Ignotum Tragicæ genus invenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse Poëmata Thespis,
Quæ canerent, agerentve peruncti fæcibus ora.

2. Definitur (a) Tragœdia: *Imitatio Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, & insignis, quæ metro, & harmonia, non narrando, sed agendo misericordiam ciet, ac terrorem, ut affectuum expiationem, seu purgationem inducat.*

D. Explica, quæso singulas definitionis partes?

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*, quia Poësis, maximè Dramatica, actiones humanas imitatur, ùt diximus superiùs.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, veræ, verisimilis, insignis*: quibus verbis notatur materia Tragœdiæ, quæ partim convenit cùm Epopœia, & Comœdia, partim ab iisdem discrepat. Nam materia Epopœiæ est Actio, quæ habet quidem omnes illas dotes, sed debet insuper felici exitu terminari: quod in Tragœdiam non cadit, quæ sæpius infelicem, raró admodum felicem habet exitum. Comœdiæ veró Actio vulgaris est, & obscura.

3. Dicitur *metrô, & harmoniâ perfici Tragœdia*: quòd sermonem non qualemcumque, sed metro adstrictum, ùt alia poëseos genera, requirat; itém, & harmoniam, seu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur *non narrando, sed exigendo* exhiberi Tragœdia: quia, cùm sit poëma dramaticum, tota debet esse in Actione: quo pacto ab Epopœia

(a) *Arist. cap. 3.*

pœia discrepat, quæ partim in rerum narratione, partim in actione sita est. Pòëta modò narrante per se, modò alios narrantes, agentesve inducente.

Dicitur *excitare misericordiam, & terrorem, ut affectuum expiationem purgationemque inducat*; quibus verbis Tragœdiæ finis attingitur: de quo postea pluribus.

CAPUT VIII.

De Materia Tragœdiæ.

D. QUæ est Materia Tragœdiæ?

M. Est *Actio una, tota, vera, verisimilis, insignis, & infelix* (a)

D. Quo sensu Actio Tragœdiæ debet esse una?

M. Eo sensu 1. ut sit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non possit 2. ut omnia quæ sunt illius Actionis primariæ, in uno eodemque loco facta esse videantur, in eodem cubiculo v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iisdem castris, unde Tragœdiæ apponi solet: Scena est Romæ, vel Corinthi, vel Athenis, vel alibi, ubi res gesta est. Sed quomodo Actio debeat esse una, & tota, diximus aliàs (b)

D. Quomodo debet esse Vera, & Verisimilis Actio Tragœdiæ?

M. Eo sensu, ut verè contigerit Actio primaria: alioquin non multùm moveret Tragœdia. si falsa esse crederentur, quæ referrentur in scena: crederentur autem esse falsa, si talia essent, quia sunt Actionis insignis, quæ non solet ignorari. Non ità dicendum de Episodiis, quæ, cùm sunt actiones adjectitiæ, per se sæpè non adeò spectabiles, nihil opus est esse vera.

D. Possuntne esse falsa Actionis primariæ, quæ dicuntur Adjuncta?

M.

(a) *Arist. c. 5.* (b) *Lib. 2. c. 2. §. 2. & 3.*

M. Duplex genus est hujusmodi Adjunctorũ. Primum est eorum, quæ sunt per se spectatissima atque illa tam vera esse debent, quàm ipsa Actio, cujus Adjuncta sunt; non licet v. gr. fingere, à patre filium vel à filio matrem fuisse interfectam, nisi fide historiæ id constet; pro falso enim habetur, quod istiusmodi est, nisì consignetur Historiæ monumentis, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus est eorum, quæ sunt minùs spectabilia, adeoque non solent, aut certè non debent necessariò in Historia notari: quæ si verisimilia sint, facilè vera esse credentur. Peccabit itaque contra hanc præceptionem, qui Cæsarem naturali morte non violenta extinctum induxerit; non peccabit qui eundem singulos interfectores alloquentem exhibuerit: quod primum, non itèm alterum Historia notare debuerit. Qua ratione nõ tantùm personarũ, quæ inducuntur; sed etiam, & quidem præcipuè, ratione sui nimirum id requirit propositus Tragœdiæ finis: cùm meliùs multò cieantur affectus purgenturque, quantò illustriores inducuntur personæ, quæ à summa felicitate ad infelicitatẽ maximam deveniunt, ùt inferiùs (a) docebitur Insignem certè, notamque vult esse Horatius hanc Actionem:

Rectiùs Iliacum Carmen deducis in Actus:
Quàm si proferres ignota, indictaque primus.

Quamquam, & suus sit in Tragœdia ùt in Epopœia, locus personis ignobilioribus, seu iis, quæ Actores Episodici appellantur.

D. Quo sensu debet esse Actio Tragœdiæ infelix?

M. Eo sensu 1. ut sit Actio illa plena luctus, & terroris. 2. Ut infelici plerumque terminetur exitu: quia misericordiam, & terrorem debet

(a) *Cap. 10.*

bet concitare, ùt animi affectus ex fine suo purget.

D. Quomodo delectabit, quæ plena luctus erit Tragœdia?

M Non quidem res ipsæ tragicæ voluptatem afferent, ut notavit Aristoteles, (a) sed excellens illarum delectabit imitatio Nam eorum, quæ vel fingimus, vel detestamur, imagines, ut ferarum formas, & cadaverum affabrè factas non sine lætitia intuemur: quòd insitum sit à natura hominibus imitari; ut idem observavit Philosophus. Adde, quòd tantæ calamitatis expertes nos esse, ac doceri, quæ cavere oporteat, non mediocriter gaudeamus.

D, Nunquid licet aliquando felici exitu claudere Tragœdiam!

M. Quamvis satiùs sit exitum Tragœdiæ esse terribilem, & inexpectata felicis fortunæ in luctuosam mutatione stupendum; volunt aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in gratiam auditorum, qui domum redire malint læti, quàm tristes; adeoque indigniùs habitum v gr, primarium Actorem expedire se posse è magna, quam incurreret, calamitate, atque id unum inquiri contendunt; ut luctuosa sit tota Tragœdiæ facies, ad illius finem obtinendum.

CAPUT IX.

De Forma Tragœdiæ.

D. QUænam est Forma Tragœdiæ?

M. Est Fabula, sive compositio Actionis Tragicæ,

D. Qualis debet esse illa Fabula, sive Compositio?

M. Debet esse una, simplex, justæ cujusdam magnitudinis, in suas partes ritè distributa, & variis Fabulæ ornamentis conspicua: quæ dotes

(a) *Poët. cap. 2.*

tes explicatæ sunt superiùs, cùm egimus universè de Forma Dramatis.

D. Quid speciatim præcipitur circa Fabulam Tragicam?

M. Ut Fabula illa sit implexa, id est. ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utrãque simul; atque etiam vult talem esse Philosophus (a) ut ex peripetia, & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio; unde tres Fabulæ illius partes designavit, peripetiam, agnitionem, & perturbationem.

D. Qualia debeant esse ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetiæ, & Agnitiones, ut diximus, sunt adhibendæ, concitandis affectibus cùm primis idoneæ: 2. Inserenda Episodia pauciora & breviora, ut suprà monuimus. 3, Machinæ usurpandæ modò non in solutione Fabulæ, sed in nexu, ut docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantùm, ut boni sint, convenientes, & æquabilis tenòris, sed etiam graviores, severioresque pro rerum, quæ inducuntur, natura. Unde matronæ gravi confertur Tragœdia apud Horatium.

Effutire leves indigna Tragœdia versus.
Ut festis matrona moveri jussa diebus
Intererit satyris paulùm pudibunda protervis.

De eadem sic habet Ovidius (b)

Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit.

5. Aspergendæ Sententiæ, quæ graves personas deceant: quã cautionẽ superiùs tradidimus, 6. Dictio tam gravis esse debet, quàm res ipsæ, quæ tractantur; versus Jambicus trimeter usurpandus, quem vocat post Aristotelem Horatius *alternis aptum sermonibus*: quòd ille numerus familiaris sit, & in omnem facilè sermonem incurrat. Demittit tamen se de-

(a) *Arist. cap. 11.* (b) *2. Trist, lib. 1. c. 9.*

center Tragœdia, uti se attollit Comœdia, ut idem observavit Horatius;

Interdum tamen, & vocem Comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.

CAPUT X.

De Fine Tragœdiæ.

D. QUid est Finis Tragœdiæ?

M. Finis Tragœdiæ est concitare quosdam animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purgationemque, quam vocat Tragœdiæ, ut finem, indicit Aristoteles, cui consentiunt alii, qui ea de re scripsêre Authores. Atque hic finis tam accuratè, quàm dilucidè breviterque discutiendus est: cùm exquisitus ab eo tum argumentorum, tum personarum, qui solet hic præcipi, delectus atque adeó optima pendeat Fabulæ Tragicæ constitutio. Quare disquirendum, 1. Qui affectus in Tragœdia. 2, A quibus. 3. Quomodo debent concitari.

§. I. Qui affectus concitentur in Tragœdia.

D. QUi affectus concitantur in Tragœdia?

M. Misericordia, & Terror, quorum opera purgantur omnes alii Affectus; unde Scena appellata est quædam quasi palæstra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.

D. Quomodo pungant alios Affectus Misericordia, & Terror?

M. Misericordiâ tangimur, cùm videmus aliquem grandi aliqua calamitate pressum, præsertim immerentem, timemusque, ne quid simile nobis contingat, quod alteri nobis quodam-

modo

modo æquali accidit, & sic misericordia parit timorem, cautumque præstat, quem afficit, nè gerat aliquid, unde tanta sibi miseria proveniat. Itèm ad objectam gravis infortunii speciem terror incussus; ejusmodi vitandi mali desiderium injicit: quo desiderio efficitur, ut affectibus moderemur, qui sunt veræ omnium germanæque causæ nostrarum calamitatum.

§. II. A quibus concitentur áffectus in Tragœdia.

D. *QUinam debent concitare Misericordiam, & Terrorem in Tragœdia?*

M. Multo meliùs Actores, qui neque improbi, neque admodum probi sunt, sed inter illos medii, & qui cum amicis rem habebunt, aut consanguineis, illos affectus commovebunt.

D. *Quare minùs commovebunt, qui sunt improbi?*

M. Quia ùt Improbi felicitas indignationem parit; sic non parit infelicitas misericordiam, aut terrorem; non misericordiam, quia dignũ existimat quisque improbum calamitate, qua premitur: non terrorem, quia nemo sibi eventurum putat, quod improbi culpâ factum esse videt; terreatur, esto, qui sceleftum affligi scelestus aspicit: sed vulgò non sunt aut censentur improbi, qui adsunt spectatores, adeoque non est existimandum, improbi calamitate illos esse perterrendos.

D. *Non poterunt igitur improbi in scenam produci?*

M. Poterunt utique, ut jam præmonuimus, sed ea adhibita cautione, ut si minùs misericordiam, terrorem saltèm vel probis spectatoribus incutiant: quod sanè fiet, si non tam ex culpa, quàm ex errore humano lapsi videantur.

D. *Quare minùs apti sunt movendæ commiserationi, incutiendoque terrori, qui sunt maximè probi?*

M. Quia qui probus est imprimis, cùm fit in-

felix, non parit misericordiam, cùm solam pariat indignationẽ, eamque maximam, si abominando facinore tollatur è vivis; nec terrorem, quia, ut tradit Aristoteles, nemo sibi propter probitatem idem eventurum esse putat, cujus præmium est felicitas.

D. Non licebit ergo probos in scenam producere?

M. Constat Christianos Martyres datos esse aliquando scilicet in theatrum, uti & viros alios probos, qui semel aut amore victi impotentiùs, aut irâ abrepti vehementiùs cæco quodam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, probosve arcet à theatro, pro optima Tragœdiæ forma posita est: nec quidem aliud voluit Philosophus, cùm sic præcepit, quàm quid sit ea in re præstantissimum, indicare.

D. Quem facit Actorem medium probum inter, & improbum?

M. Is est, juxta eundem Philosophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit; qualem Oedipum fuisse accipimus: cujus neque magnæ virtutes, neque summa vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris solent.

2. Qui peccat imprudens, ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium est transgressus: nec contra improbi, quia inconsultò peccat. Sic idem Oedipus, cùm parricidium summum esse crimen non ignoraret, Lajum tamen miser per ignorantiam peremit. Debet etiam summa ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem simul, & commiserationem augeat.

D. Quare amicos inter, & consanguineos res geri debet in Tragœdia?

M. Quia 1. Si inimicus inimicum occidat, nulla

nulla excitabitur commiseratio; nisi quatenus factum ipsum communi humanitatis recordatione commovet; atque etiam facilè ferent homines in alio, quod essent ipsi quoque facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem inferat, sed ignotus igoto; cùm hoc agat sine affectu, nec ipse movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut sanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præstat, ut inter amicos, & cognatos res geratur; ùt si fratrem, parens filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amicis enim ista cùm fient, movebunt commiseratîonem: à consanguineis atrocia etiam videbuntur, ut cùm Clytemnestram Orestes, Eriphylem tollit Alemæon.

§. III. Quomodo concitentur Affectus in Tragœdia.

D. *QUomodo concitantur Affectus in Tragœdia?*

M. In hoc variant Tragœdi: (a) apud quos vel committit Actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conscius; item sic committit, ut factum vel post, vel ante dignoscat. Itèm ante agnoscat, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut pœnitentiam agat.

Atque ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ sunt variæ species Tragœdiarum: quatuor celebrantur imprimis. 1. Est quando agnoscitur qui occiditur, ùt cùm Medea liberos occidit. 2. quando agnoscitur post mortem, qui occisus est: ut cùm Oedipus Lajum sua manu peremptum audit. 3. quando agnoscitur eo tantùm momento, quo perire debet, & periculo eripuit; ut cum Iphigenia agnitum Orestem morti subducit. 4 quando agnoscitur, qui periturus est, & ad mortem quæri-

 tur;

(a) *Arist. c. 12.*

tur; nihil tamen conficitur: ut cùm Æmon apud Sophoclem stricto ense parentem insequitur, neque tamen quidquam agit.

D. Licetne oculis objicere atrociora spectacula, quibus sanguis effunditur, & horror animis incutitur?

M. Non licet: neque enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ut sunt metamorphoses aut fœda aspectu, aut visu atrocia, juxta illud Horatii.

Nec pueros coram populo Medea trucidet;
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
Aut in avem Progne mutetur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.

D. Qui referri poterunt, quæ oculis non licebit subjicere?

M. 1. Prænuntiabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus est, vel ab aliquo alio. 2. postquam gesta fuerint, narrabuntur, quod Nuntiorum munus esse solet; sic præceperat Horatius:

. . . . Non tamen intus
Digna geri, promes in scenam, multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.

D. An non licebit aliquid ob oculis ponere, quod speciem aliquam habeat crudelitatis?

M. Licebit vincula ipsumque demortui Principis cadaver deferre in medium, ad commovendum auditorem; item verba, aliaque sævitiæ instrumenta licebit coram exhibere; at non percutere, aut perimere nisi post Scenam id fieri simuletur.

CAPUT XI.

Præceptorum usus in scribenda Tragœdia.

D. TRaditas hactenus de Tragœdia præceptiones, quæso te, ad usum ut revoces, & scribendæ Tragœdiæ unum aliquod paradigma proponas?

M.

M. Si velis ex arte Tragœdiam scribere, nudam primùm ac sine ullo ornamento delineabis Actionem, quæ est materia Tragœdiæ, deinde ad Fabulam, quam voles inducere, attendes, videbisque, sitne simplex, an implexa; si implexa, an peripetiam simul, & agnitionem, & qualem utramque admittat & cum superioribus an bene cohæreat; an terror ex rebus oriatur, ac commiseratio, aut quomodo possint aliunde commoveri, cùm personas conquires, quarum ipse habitus, affectusque animo induces. Episodia postmodum excogitabis. Postquam sic fuerit constituta Fabula, quid in nexu, quid in solutione inducere necesse sit, examinabis: nam in nexu, non in solutione debent esse episodia; neque etiam prolixa illa aut otiosa, sed brevia, & cum Actione primaria ritè connexa. Si simplex fuerit Fabula, curabis artificiosè ut desinat; sin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos effectus, seu perturbationes ipsa per se excitare possit.

D. Profer, quæso, exemplum tum simplicis, tum implexæ Fabulæ?

M. Fabulæ simplicis exemplum sit Troadum Tragœdia apud Senecam, quæ sic habet. Græci, expugnatâ Trojâ, Calchantem consulunt, quô pactô salvi domum pervenire, ac faventes sibi Deos redituri habere possint. Calchas Polyxenam, & Astyanacta necandos esse pronuntiat, atque id conficitur. Reliqua sunt episodia aptè illi Fabulæ intexta; sic episodium est Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena consilio nascitur; itèm episodium est tota illa scena, in qua ab Ulysse quæritur Astyanax, ac tandem invenitur: quod pariter è consilio de præcipitando Astyanacte oritur.

Fa-

Fabulæ implexæ exemplum esto Oedipi Tragœdia apud eundem Senecam. Oedipus disquirens, quis sit Laji interfector, se & illius filium & interfectorem, atque etiam Jocastæ matris suæ maritum esse agnoscit, quare effossis sibi præ pudore, & ira oculis abit in exilium, & Jocasta se gladiô confodit. Hæc est Actio primaria; ad quam non spectat necessariò Oedipi in Prologo de pestilentia sermo, quamvis cum eadem aptè cohæreat. Itèm ejusdem Oedipi cum Creonte, & Tiresia colloquium, tum prolixa illa inferorum descriptio, umbrarumque evocatio sunt Episodia, nisi fortè cùm nominatim de Laji cæde agitur; Oedipi autem & Senis, & Phorbantis ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt: ad nexum tamen referri possunt, reliqua sunt in solutione; ubi est peripetia, & agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

De Comœdia.

D. *QUid est Comœdia?*

M. Comœdia secundùm vim vocis est paganus cantus: *Comi* enim græcè significat *pagum* latinè, & *Odi cantum*; sic appellata, quòd in pagis habuerit originem: vel, ùt alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentiæ Deo dicta est Comœdia, quasi *Comoden* sit, *canere Comô digna*

D. *Quomodo definitur Comœdia?*

M. Definitur *Imitatio dramaticæ Actionis unius, totius, civilis, aut privatæ, & vulgaris, stylo populari exhibita, & læto semper exitu terminata, ad proponendum vitæ privatæ exemplum.* Atque hæc definitio, Comœdiæ materiam, formam, & finem attingit; de quibus breviter admodùm agendum est: cùm satis ea sint exposita in Materia, Forma, & Fine pòëmatis dramatici, universè spectati, & alibi passim pluribus in locis.

D.

D. Quid habes circa materiam Comœdiæ?

M. Est actio, cujus jam recensitæ sunt in definitione, & superiùs explicatæ in materia dramatis variæ affectiones. Veritatem, vel falsitatem admittit illa, quia privati hominis est actio, obscura per se, & ignota; neque imitatur res illustres, & terribiles; aut admirabiles, sed civiles, & privatas; ùt avaritiam senum, fraudes servorum, & similes; quæ alios sollicitudine, lætitiâ alios impleant; quare debet esse insuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ risum potiùs, quàm misericordiam moveant.

D. Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?

M. Præter ea, quæ dicta sunt in Forma pòëmatis dramatici, curandum est, ut intexantur, 1. quædam peripetiæ, non quæ magnos, ac vehementes, sed remissiores, leniores que cieant animorum motus. 2. Agnitiones non eæ, unde oriantur maximæ perturbationes, sed quæ levioribus de causis ortæ, non admodum moveant, ùt in Plautinis Comœdiis: quæ fit è crepundiis nonnunquam cistulis, aut annulis Agnitio. 3 Episodia brevia, & apta 4. Mores solutiores, & jocîs, salibûsque conditi: in quibus magno opus est delectu: videndumque, ne sint frigidi, multò minùs obscœni, quod jure in Plauto reprehendit Horatius:

At nostri proavi Plautinos, & numeros, &
Laudavêre sales, nimium patienter utrumque
Nè dicam stultè mirati, si modò ego, & vos
Scimus in urbanum lepido seponere dicto.

Sententiæ rariores; ac vix aliæ, quàm pertinentes ad vitam quotidianam, & in frequentiori usu positæ, ùt sunt trita, ac vulgaria proverbia. 6. Dictio apta rebus, adeoque non grandis, ùt in Tragœdia: sed contra humilis, suavis,

vis, & mediocri ornatu contenta: quàvis possit aliquando altiùs assurgere; cùm graviores affectus sunt exprimendi, ùt ait Horat:

Interdum tamen, & vocem Comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore.

Adeoque metrum optimum erit, quod proximè accedit ad solutam orationem.

D. Quid statuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philosophus, Comœdiæ esse, ex inimicis amicos efficere; quod universè dictum esse oportet, ùt cùm pater filio reconciliatur, aut cùm fraude aliqua, vel casu ex ipsa actionis natura exorto à se invicem disjuncti duo homines mutuò in gratiam redeunt. Sed istud est officium Comœdiæ potiùs, quàm Finis: qui in eo positus est, ut vitæ privatæ exemplum proponatur, ut indè mores quisque suos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragœdia potissimùm differre Comœdiam! 1. Materiâ; Tragœdia res grandiores, Comœdia tractat humiliores. 2. Personis; in Tragœdia nobiles sunt, in Comœdia humiles & obscuræ. 3. Dictione; grandior est in Tragœdia, vulgaris in Comœdia. 4. Exitus funestus esse solet in Tragœdia, in Comœdia felix est, atque hilaris.

D. Quid si personæ illustres inducantur in scenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

M. Non erit hæc Tragœdia, aut Comœdia, sed tertiùm Dramatis genus ortum ex utraque, quod appellabitur Tragicocomœdia, cujus finis est semper lætus, personæ partim illustres, partim vulgares; res modò ludicræ, modò tristes. Amphitrionem vocat Tragicocomœdiam Plautus, ubi sic loquitur in Prologo Mercurius:

Faciam ut commixta sit Tragicocomœdia.
Nam me perpetuò facere, ut sit Comœdia,

Re-

Reges quò veniant, & dii, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hìc servus quoque partes habet.
Faciam proinde, ùt dixi, Tragicocomœdiam.

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER IV.

De Reliquis Poëmatis.

M. POST Epicam, & Dramaticam pöësin celebrantur multa minora pöëmata; quorum alia sic à se invicem differunt ut singula singulas easque maximè diversas constituant species, ùt Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia verò cùm sint ùt plurimùm in genere heroïco; majorem habent inter se conjunctionem, ac velut affinitatem, quamquam ad Oden quoque referri possint, cùm commodè canantur ad lyram, sunt hæc, Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, Epinicia, Soterica, Protreptica, Paræneticа, &c. de quibus omnibus breviter modò, pro dicendi instituto disputabimus.

CAPUT I.

De Elegia.

D. QUid est Elegia?

M. Elegia propriè est *funebris cantus*, à flebili lugentium sono sic dicta, qui crebrò, *E E Legusn he! he! ingeminant.*

D. *Quæ est materia Elegiæ?*

M. Est propriè res funebris, & tristis; unde Ovidius in mortem Tibulli canit:

Flebilis indignos Elegeia solve capillos:
Ah! nimis ex vero nunc tibi nomen erit. Et 5. Tristium:

Flebilis ùt noster status est, ità flebile carmen.

Factum est tamen deinde, ut non tantùm res funebres, ac tristes, sed res quoque lætæ, amores, vota, preces, gratulationes, & convicia elegiaco carmine scriberentur, ùt videre est apud ipsum Ovidium. De materia, primisque Elegiæ Authoribus sic statuit Horatius:

Versibus impariter junctis querimonia primùm,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit Author,
Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

D. Quæ est Forma Elegiæ?

M. Forma Elegiæ, est ipsius constitutio, & compositio, seu quædam eorum, quæ canuntur elegiacè, dispositio; de qua sic præcipi potest, ut pöéma illud tersum sit lene, perspicuum, dictio mollis, & æquabilis, morata, tenera, affectibûs plena, & delicata quadam svavitate condita. Quamquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnificu etiam procedat Elegia ùt quæ apud Propertium scripta est in Actiacam victoriam, & alibi passim apud Authores probatissimos.

CAPUT II.
De Epigrammate.

D. QUid est Epigramma?

M. Si vocis etymon attendas, est inscriptio quævis, *Epigrafen* enim græcè est *inscribere* latinè. Si definitionem quæras, dicitur breve pöéma cum simplici cujuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione; aut aliquid ex propositis deducens,

D. Quotuplicis generis est Epigramma.

M. Duplicis, ùt indicat definitio; aliud enim simplex est, quod simplici rei, personæ, aut facti indicatione continetur, ùt sunt inscriptiones

nes denariorum, & statuarum, ùt ista clypei:
Æneas hæc de Danais victoribus arma?
Alterum compositum dicitur, quod in ratione ducenda, colligendaque & quasi in argumentatione positum est.
D. Quæ est materia Epigrammatis?
M. Sunt res universæ, personæ, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probarive possunt.
D. Quæ est ejus Forma?
M. Est ipsa ratio tractandi Epigrammatis, quod solet scribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel jambico.
D. Quis est Finis?
M. Est communis omni pöësi, delectare docendo, seu laudet, seu vituperet Pöëta, qui ab hoc fine non debet recedere.
D. Quot sunt Epigrammatis dotes?
M. Tres numerantur præcipuæ: Brevitas, Perspicuitas, & Acumen.

CAPUT III.
De Sátyra.

D. QUid est Satyra?
M. Satyra videtur nomen ducere à Satyris, Diis petulcis, lascivis, & dicacibus. qui inter actus Tragœdiarum, ac postea Comœdiarum inducti in theatrum, non tantùm sermone parûm verecundo, libero, aculeato, vultu, at corpore risum movebant, verùm etiam cives improbos nominatim carpebant, unde Satyra ab aliquibus ad pöëma dramaticum revocatur. Uidetur etiam dicta Satyra, quasi Satura; quòd varium complectatur argumenti genus. Quare definitur Satyra *Pöëma jocosum, liberum, & aculeatum, ad reprehendendos, corrigendosque mores corruptos.*
D. Quæ est materia Satyræ?
M. Dici potest turpitudo risu digna, vel odio,
exa-

exagitant enim Satyrici Pòétæ, Inertes, Parasitos, Deformes, Loquaces, Ingratos, Ambitiosos, Prodigos, Avaros, &c. Materiam Satyræ his duobus versibus definivit Juvenalis:

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri farrago libelli.

D. *Quæ est Forma Satyræ?*

M. Est ipsius constitutio, & compositio; in qua illinendæ sunt quibusdam suavitatibus objurgationes, ut æquiore animo excipiantur; adeoque versutum, sagax, callidum, disertum, tum acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras sententias, acutas, & acres, puritatem, & elegantiam in verbis, remissos, mollioresque numeros, dictionem submissam, quotidianæ locutioni similem: unde Horatius, qui in Odis usque adeò numero studuit, ut idcirco numerosus vocetur ab Ovidio: idem tamen in Satyris numerum illum neglexit; non quia aliter non posset, sed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc pòémate assignantur: aliquando insinuatio, sæpius abruptũ, & incitatũ principiũ adhibetur.

D. *Quis est Finis Satyræ?* M. Est objurgando, & irridendo abstrerrere homines à vitiis, & ad virtutẽ incitare. Vide tamen, ut joci ac sales satyræ careant obscœnitate: nè, dum animos vis purgare, ad morum turpitudinem invites.

CAPUT IV.
De Pòémate Lyrico.

D. *QUid est Pòéma Lyricum?*

M. Dictum est Pòéma Lyricum à Lyra, quæ inter organa musica celebris est, adhibeturque ad hujusmodi carmen concinendum. Quare vocatur etiam illud pòéma Ode, & Melos, id est cantus, unde Pòétæ Lyrici, & Melici.

D. *Quæ est materia pòématis Lyrici?*

M. Longè, lateque patet hæc materia: con-

tinet enim laudes Deorum & hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capessendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, desideria, conquestiones; fontium, montium, villarum, aliorumque locorum amœniorum laudes, & descriptiones; deliberationes itèm, & invitationes, aliaque innumera, quæ brevi pòémate concludi possunt, comprehendit. Nam, ùt docet Horatius.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

D. Quæ est forma pòématis Lyrici?

M. Est ipsa compositio, seu ratio scribendì illius pòématis: ubi notandum est, quòd est Epopœiæ gravitas, Tragœdiæ vehementior affectus; Comœdiæ jocus, Elegiæ mollities, Satyræ acerbitas, Epigrammati acumen, idem esse pòémati Lyrico suavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non sinè majestate induci sententiæ, vitari litterarum collisiones duriores, aliaque observari, quæ diximus facere ad suavitatem Narrationis Epìcæ, & ad dotes dictionis pòéticæ.

D. Quot sunt Versuum genera in Odis?

M. Sunt sanè quàmplurima: quæ suas ducunt appellationes vel ab Authoribus, ut Alcaici ab Alcæo, Sapphici à Sappho, Asclepiadei ab Asclepiade, &c. vel à metris, quibus constant, ùt Trochici à Trochæo, Dactylici à Dactylo, Anapæstici ab Anapæsto, &c, sed illorum metrorum leges à Grammaticis petendæ sunt.

D. Quid est Strophe, Antistrophe, & Epodus?

M. Ode dividebatur in Strophen, Antistrophen, & Epodum. Strophe erat pars illa Odæ, quam Chorus in lustranda ara in Deorum laudem modulabatur, progrediendo ab oriente in occidentem. Antistrophe vocabatur, cùm Cho-

rus

rus revertebatur canendo ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cùm in medio consistebat Chorus, & quod supererat carminis, persolvebat. Verùm jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo singulis versibus singulæ clausulæ subjiciuntur; & veluti accinuntur, idque ferè alio genere carminis, & plerumque breviori: cujusmodi sunt pleraque apud Horatium in libro Epodon, jambico dimetro post heroicum, aut trimetrum jambicum statim succedente.

D. Quid est Ode distrophos, tristrophos, & tetrastrophos?

M. Ode dicitur distrophos, quæ plures habet strophas seu clausulas: quarum singulæ continent duo carmina: quæ clausulæ strophæ dicuntur, quòd post duos versus ad duos alios reverti oporteat, ùt in hac Oda Horatii; v. gr.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,

Post hæc duo carmina, eodem modo duo alia succedunt:

Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Japyga;

& sic deinceps ad finem Odæ. Ità dicitur illa Ode tristrophos, quæ continet plures strophas sive conversiones, quarum singulæ habent tria carmina; & tetrastrophos, cujus singulæ strophæ quatuor includunt versus.

D. Quid est Ode monocolos, dicolos, & tricolos?

M. Ode dicitur monocolos, seu uniformis, quæ unius, ejùsdemque generis habet carmina: talis est prima Ode Horatii:

Mæcenas atavis edite Regibus,
O & præsidium, & dulce decus meum, &c.

cujus omnia carmina sunt asclepiadica. Dicitur

tur Dicolos, quæ habet strophas, quarum carmina sunt duplicis generis; tricolos cujus strophæ continent carmina triplicis generis.

CAPUT V
De Hymno, Parodia, & Carmine Intercalari.

D. *QUid est Hymnus?*

M. Est Ode ad Dei laudes virorumque illustrium celebrandas instituta.

D. *Quid est Parodia?*

M. Est imitatio versuum, ubi sententia tamen ad contrarium sensum detorquetur. Istud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptista Masculus, profanos sensus ad religiosa ferè argumenta convertens. Sarbievius item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem traduxit per parodiam.

D. *Quid est Carmen Intercalare?*

M. Intercalare carmen, quod, & Regium dicitur, est illud, in quod post aliquod versuum intervallum, idem semper recurrit, ut apud Virgilium, in Eclogis ille versus sæpiùs usurpatur:

Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus

Et ille deinde,

Ducite ab urbe domum; mea carmina ducite Daphnin.

CAPUT VI.
De Eclogis, Silvis, & Diris.

D. *QUid est Ecloga?*

M. Ecloga, quæ, & Bucolicum Carmen à Bubulco, & Pastoritium à Pastore dicitur; est imitatio rusticarum actionum stylô mediocri, & svavî, vel per meram enuntiationem, vel per dramaticam personarum effictionem. Eclogæ

vocantur à delectu, & concinnitate sermonis; ἐκλέγειν enim græcè est, *seligere* latinè. Cùm autem Bucolicum Carmen initiô inconditum esset, ùt plurimùm puriora quædam, elegantioraque seligebantur: unde huic generi carminum inscita est appellatio.

D. Quæ sunt leges hujus pòëmatis?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conquestiones, gaudia: sed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet esse humilis, frequentes adhibendæ comparationes ex agris deductæ, jucundæ itèm descriptiones inserendæ. Hexametrum carmen adhibendum, modò nè adsit granditas, neve longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere Poëseos, ùt in heroico, Virgilium, qui quanto sublimior videtur in Æneide, tantò se submissiùs de industria deprimit in Bucolicis.

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina subito calore effusa, neque anxiâ curâ castigata. Silvæ dicuntur, quòd oblatam quasi temerè materiem ex tempore, & stylò veloci percurrat, & tractet Poëta, dum calor menti insidet. Statius certè initiô suarũ silvarum libellos, qui subito calore, & quadam festinandi voluptate sibi fluxerunt, silvas vocat, additque illa pòëmata solùm habere gratiã celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ sunt quoddam Carminis genus, quo quidquid furoris, imprecationum, querelarũ, conviciorum in mentem venit, effundit Poëta. Sic Dido Æneam apud Virgilium, Medea Jasonem apud Senecam diris prosequuntur.

Expeditis, de quibus libri hujus initiô, variis carminum generibus: illud unum superest, ut de

de Poëmatibus, quæ ad heroïcam poësin commodè revocantur, (quamvis ad lyram quoque venustè cani possint, breviter differamus: sunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

CAPUT VII.
De Epithalamio, Genethliaco, Epicedio.

D. *Quid est Epithalamium?*

M. Est Poëma pro nuptiali pompa conscriptum, sic dictum à vocibus Græcis *epi de*, & *thalamos* nuptiale cubiculum.

D. *Quomodo conficiendum est illud poëma?*

M. Laudes conjugum celebrandæ, faustum augurium capiendum, fructus illarum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, & futura prole. Consule poëtas, qui scripsêre Epithalamia, Catullum, Statium, Claudianum, &c.

D. *Quid est Genethliacum?*

M. Est Carmen, quod nascentibus accinitur: *Genethle* enim græcè est *nativitas* latinè, unde Genethliacon natale carmen.

D. *Quomodo scribendum est hujusmodi Carmen?*

M. Parentum virtutes celebrantur, spes de puero excitantur, variæ loci, ac temporis notantur circumstantiæ.

D. *Quid est Epicedium?*

M. Est Carmen funebre, quæ Nænia Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab *epi* & *kedos cura*, quæ mortuis præcipuè debet impendi.

D. *Quæ sunt leges Epicedii?*

M. Narrantur demortui laudes, pompa funebris describitur, conditur Epitaphium, Poëta denique apprecatur æternitatem.

CAPUT VIII.

De Epinico, Eucharistico, Propemptico.

D. *Quid est Epinicion?*

M. Est Carmen pro reportata victoria conscriptum, sic dictum ab *epi* & *nike victoria*. A variis circumstantiis loci, temporis, hostium multitudinis &c. celebranda est victoria; observanda tradita posteris imperatoriæ prudentiæ, & fortitudinis monumenta; exponendum, qui fructus ex victoria consequantur; vota, precesque pro patriæ, Victorisque incolumitate fundendæ. Habes passim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. *Quid est Eucharisticum?*

M. Est poëma, quo gratias alicui agimus ob præstitum beneficium sic dictum ab *Eucharistin gratias agere*: debet eo in carmine prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis necessitas non debet omitti, item miscenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis passim exempla suppetunt apud Authores.

D. *Quid est Propempticum Carmen?*

M. Propempticum à *propempo deduco*, est Carmen in gratiam aliquò abeuntium scriptum: in quo vota concipiuntur eorum causa, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod; ac præcipuè fortunatum inter apprecandum. Talis est Ode Horatii (a) in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ sic habet.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Japyga;

Navis

(a) *Lib. 1. Od. 3.*

Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animæ dimidium meæ.

Egregia habet Vallius (a) hujus generis poëmata, quibus Amicos, atque unum imprimis sub Amyntæ persona in Indiam proficiscentem prosequitur, quæ tu consule.

CAPUT IX.
De Carmine Soterico, Protreptico, & Parænetico.

D. QUid est Sotericum Carmen?

M. Est carmen pro salute recepta, & vitato gravi aliquo periculo; dicitur Sotericum quòd *Soteria* græcè, *salutem* sonet latinè; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo subeundo fortitudo, in vitando solertia, vel felicitas. bona ex vitato exorta celebrari. Habes absolutissima hujus Carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quas ad Franciam, ad Christianissimum Regem, Augustissimam Reginam Matrem, post recuperatam Regis sanitatem inscripsit, quarum prima sic incipit:

Pæane ovantes junge lyræ modos,
Et Martiales Francia laureas:
Defuncta fatali periculo,
Magnifici rea surge voti, &c.

D. Quid est Carmen Protrepticum?

M. Idem est atque Adhortatorium Carmen à verbo *protrepo adhortor*, cùm scilicet alios ad aliquid suscipiendum impellimus. Nihil est usitatius ejusmodi Carmine apud Poëtas; Formam habet illius exquisitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Christianos.

(a) Heroi. lib. 3.

Surgite magnanimi Proceres, quos æthere ab alto
Increpuêre sacrum spirantia classica martem, &c.

Quæ Carmina, si qua alia, vim habent ad permovendos animos jducitur enim adhortatio ab Ottomanici hostis ferocitate, & successu funestè felici, ab amplitudine regionum ab eo devastatarum, ab Solymææ urbis sanctitate ab eo tam fœda servitute oppressæ; à futuræ victoriæ certis conjecturis. &c.

D. *Quid est Carmen Paræneticum?*

M. Est Monitorium Carmen, à *Pareneo admoneo*, sic dictum; in quo præcepta sapientiæ continentur. Sic Poëta pro suo officio alios monet, v. gr. nè se periculis temerè objiciant, nè majora viribus suscipiant, nè quid aliud aggrediantur, cujus ipsos postea pœnitere possit, Habes ejusmodi Carmina passim apud Poëtas tum veteres, tum recentiores, ac proinde nihil est opus festinanti præsertim, exempla proferre

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER V.

Exempla varia, & observationes ad Artem Poëticam spectantes, complectens.

CAPUT I.

Poëtarum Latinorum Præstantiorum nomina, ætás Stylus.

CUm Poësis lectione summorum Poëtarum &

& imitatione potissimùm comparetur. juvat cognoscere, quinam pòëtæ frequentiùs, & accuratiùs legendi, quinam obiter, & strictim volvendi, aut etiam omnino prætereundi sunt. Id ex Indice, quem subjicio, patebit.

MARCUS ACCIUS PLAUTUS, natione Umber, patriâ Sarsinas, obiit annô Urbis conditæ quingentesimò septuagesimô, qui fuit mundi termillesimus octingentesimus, septuagesimus. Non temerè legendus est, propter nequitias, & impuros amores, atque adeò propter sales invenustos, quibus scatent ejus Comœdiæ.

P. TERENTIUS, author est Latinitatis tersissimæ; non legatur tamen, nisì repurgatus, Ortus est Carthagine, in Africa, annô U. C. 560, In pingendis hominum moribus, & arte coagmentandæ fabulæ cæteros vincit Comicos.

TITUS LUCRETIUS CARUS insignis est ob Latinum sermonem, & sententiarum gravitatem, versus habet pauló horridiores, interdum obscœnos & impios. Scripsit Physica. Romæ natus est, annô ejusdem Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS. Veronensis, novem post Lucretium annis ortus, scripsit Odas, Elegias, Epigrammata, &c. Sermo benè Latinus est; versus alîquando duriores, sæpè obscœni.

P. VIRGILIUM annus U. C. 684. edidit, futurum olim principem Latinæ pòëseos; patria tanti viri, Andes vicus Prope Mantuam.

Q. HORATIUS FLACCUS quinque post Virgilium annis editus Venusii, in Apulià; omnia ingeniosè, splendidè, luculenter scripsit, non pauca tamen habet lutulenta, & inquinandis moribus, nisì delectus habeatur, opportuna

ALBIUS TIBULLUS, & SEXTUS AURELIUS PROPERTIUS, nati sunt circa annum U.

C. 720. hic in Umbria, ille Romæ, uterque pöëta melior quàm castior, atque idcirco ablegandus à puerorum Scholis, nisi quis fortè locus benè repurgatus excerpatur.

P. OVIDIUS NASO patriam habuit Sulmonem, urbem Pelignorum in Italia annô U. C. 711. amænus vates, copiosus, ingeniosus, & illaborata facilitate gratus. utinam æquè castus, & modestus; quamobrem periculosè legitur non solùm in iis libris, ubi nequitiam apertè profitetur, sed etiã in Metamorphosibus, epistolis, &c. Tristia, & libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS; incertum quo anno natus, rectè in extrema Augusti tempora rejicitur, cui suum opus videtur dedicare. Scripsit Astronomica, versatus satis concinnè, ac faciliter in argumento per se horrido, & intentato.

PHÆDRUS, origine THRAX, libertus Augusti, floruit sub Tiberio. Lucet in eo nativus quidam latini sermonis lepos, aureô Augusti sæculô dignissimus. Vide, quæ de illo, & aliis nonnullis Pöëtis scripsit P. Franc Vavassor, Societ. Jesu, in suo de Ludicra dictione libro. Multa quoque de Pöëtis disserit eruditè Possevinus noster in suæ Bibliothecæ parte. 2. lib. 7. Addi solent ad Phædri calcem Avieni fabulæ. Is Theodosio Seniore imperante vixit, hoc est annis post Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immane quantum à Phædri nitore discrepat.

SENECA, patriâ Cordubensis, Lucii Annæi Senecæ Philosophi, ùt multis placet, filius, vixit Neronis ævô. Artem tragicam ignorat. Ampullata sunt ejùs Carmina, plerumque tamen plena spiritûs, & ardoris: latinitas non ignobilis: in sententiis & orationibus, quas actoribus suis, & heroibus affingit, modum vix tenet; multò

multò præstantior futurus, si temperare ingenio suo, quàm indulgere maluisset.

MARCUS ANNÆUS LUCANUS, Senecæ Philosophi fratris filius, patriâ itèm Cordubensis, Historiam civilis Belli Cæsarem inter, & Pompejum versu scripsit elato, & sæpè turgido, nonnumquam acri, & ingenioso. Cur illi pòëtæ nomen abrogent eruditi, & oratoribus, vel historicis annumerandum censeant, intelligitur ex iis, quæ de pòësi diximus. Non enim pòëmatis sui materiam quasi facit, & rerum variarum inventione, ac mutatione illustrat, sed acceptam ab Historia ornatè prosequitur. Multos fallit ambitiosus ille sententiarum tumor, & argutiarum fucus, ad pompam potiùs, & fastum, quàm ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia descripsit, versibus impurissimis, & argumento convenientibus, uterque dignus oblivione, & execratione.

A. PERSIUS FLACCUS, Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras scripsit, sed multo conditas sale: tutò legi, pauca si demas, possunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Bæticæ Hispaniæ urbe, sic appellatus, ultimò Neronis annô consulatum gessit, iterumque sub Domitiano Pòëma composuit de secundo Bello Punico. Virgilium, cujus cultor insignis erat, imitari studuit, ac sequi; multùm abest, quin assequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ùt veriùs creditur, oriundus, sub Nerone, & Domitiano scripsit Silvas, Thebaidem, & Achilleidem; stylô sæpè confragosô, & obscurô. Ejus Silvæ sunt amæniores & cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros

bros octo Argonauticon, quos Vespasiano dedicavit. Statiô purior, & melior est.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, Bilbilitanus, Romæ annis quinque, & triginta vixit, usque ad Trajani tempora, cùm in Hispaniam suam rediit: mores, & ingenium perpolire potest ejus lectio, si obscæna deleas epigrammata.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, Aquinas, pòëta doctus, & eloquens, majestatem, & aculeos, interdum daclamatorios, habet: minùs Horatiô politus, ac pressus, Persiô uberior est. Cave illum, nisi expurgatum legas.

CLAUDIANUS fuisse Alexandrinus fertur, sub Theodosio magno, ejusque liberis claruit, à quibus ei statua in Romano Foro posita. Pòëticos spiritus ingentes, & meliore sæculo dignos habet, ac, si tumoris nonnihil detrahas, vix ulli pòëtarum latinorum, præsertim in iis, quæ postremô locô scripsit, secundus est.

AURELIUS PRUDENTIUS, sub eodem Theodosio, in rebus Christianam ferè pietatem, & religionem spectantibus operam posuit, barbaro sæpè, licèt ingenioso, & erudito carmine.

Quintiliani judicium de Pòëtis Latinis habes librô ejus instituti num X.

CAPUT II.

De Stylo Pòëtico.

STylus vocatur propria quædam dicendi, seu scribendi forma. Sunt enim qui breviter, & strictim loquuntur, & scribunt; sunt qui fundunt latiùs orationem solutam perinde, ac vinctam: alii magnificè, & splendidè, alii nitidè, ac parcè amant scribere. In quo suam quisque indolem ferè sequitur. Hinc Styli tanta varietas, præsertim in pòëtis, qui genio plusculum indulgere solent. Oritur etiam illa è va-

riis carminum generibus. Alius enim stylus convenit Epopœjæ, & versui Heroico alius Tragico, & Comico; alius Lyrico; suus est Epigrammati, suus Elegiæ, suus Dithyrambo, &c. Quis autem singulorum istorum sit proprius, aliunde cognosci meliùs nequit, quàm pöëtis ipsis legendis. Caput est legere optimos in unoquoque genere; exempli causâ Virgilium in Heroico pöëmate, quem recentiores quidam egregiè sunt imitati, ùt Sannazarius, Bembus, Heinsius, & alii, quorum carmina extant collecta in libello, cujus titulus est, *Deliciæ Heroicæ Pöëseos*, itèm Jacobus Uvallius Carolus Ruæus: & in Elegiaco, Ovidius, Sidronius Hoschius, &c. in Comico Terentius: in Tragico, Seneca, Petavius, Malapertinus, &c. In Lyrico Horatius Sarbievius, Jonius, &c. In Epigrammate, Martialis, in Silvis Statius, &c. Consule Quintilianum librô præsertim 12. cap: 10. ubi de stylo, ejusque diversis formis agit: & P. Nicolaum Causinum in suis divinæ, & humanæ eloquentiæ Parallelis Lib. XI. sed præcepta haud multùm juvant. Optimum stylum consequêris, si multum, & attentè legeris, & diligenter scripseris.

CAPUT III
De Variis Versuum generibus.

PRæter usitatos versus Hexametrum, Pentametrum, & Jambicum, qui nihil, aut parùm difficultatis habent, alii quidam sunt reconditiores, partim à Comicis, partim à Lyricis vatibus usurpati: de utrisque pauca observabimus.

§. I. De Versibus Comicis.

CUm pöësis ad delectationem maximè comparata sit, uti versibûs debet, quæ est oratio omni-

omnium suavissima. Tragici utuntur Jambicis perfectis, iis nempe, in pedibus paribus Jambos habent, nempe qui in 2.4.& 6. in imparibus verò Spondæos, vel Anapæstos, Dactylos, aut Jambos, quia omnes isti pedes plùs habent gravitatis, & dignitatis. Comici utuntur Jambicis imperfectis, idque satis habent, si in fine sit pes Jambus; in aliis locis adhibent promiscuè Jambos, Spondæos, Dactylos, Tribraches, Anapæstos, qui locum habent in Jambicis perfectis. Præterea utuntur Amphimacrô, seu Creticô, qui constat duabus extremis syllabis longis, & media brevi, ùt *Pamphilum, ambiunt*. Interdum Proceleusmaticô, sive duobus Pyrrichiis, hoc est quatuor brevibus, quia quatuor breves respondent duabus longis, è quibus constat Spondæus; cui locus est in Jambico versu. Exemplum Proceleusmatici habes in Andria A. I. Sc. I. sub finem.

Mala mens malus ani-mus, quem-quidem, ego si sensero.

in hac enim scena sunt omnes Senarii, sive Trimetri Itaque in secundo pede est Proceleusmaticus.

Itèm in eadem Andria Act. 3. Sc. 3. in primo pede,

Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.

Utuntur etiam Comici versibus Jambicis dimetris, id est, qui quatuor tantùm pedes habeant: nam antiqui vocabant duos pedes, unam mensuram: interdum Tetrametris. id est, qui habeant quatuor mensuras, sive qui constent octo pedibus; unde octonarii, & quadrati appellantur.

Interdum totis quatuor, aut sex, aut octo pedibus non constat illorum versus, sed deest aliquando una syllaba in principio, aut in fine; & ii versus vocantur Catalecti, sive desinentes,

pen-

penduli, & semimutili: ùt *Musæ Jovem canebant* est dimeter catalectus, deest enim ultima syllaba. Itèm, *Non ebur-neque au-reum*, deest enim prima syllaba. Observandum hìc tantùm est, eum pedem, qui proximus est syllabæ relictæ, & pendenti, Jambum esse oportere.

Aliquando deest unus pes. iique versus vocantur Brachycatalecti, sive mutili, ùt.

Musæ Jovis natæ,

est dimeter Brachycatalectus, deest quippe pes quartus. Hoc idem in Tetrametris contingit: v. gr. in illo.

Vos-precor vulgus silen-tum, vos-que fe-rales Deos,

deest prima syllaba. Quòd si metiaris aliter, ac velis deesse syllabam in fine potiùs quàm in principio, facies Trochaicum versum, qui nempe Trochæum pedem pro Jambo, iisdem locis atque Jambicus, ponit.

Vos pre-cor vul-gus si-lentum-vosque-ferales Deos.

Sic in Adelphis, Act. 3. Sc. 2.

Cæte ros rue-rem, agerem, raperem, tunderem, & prosterne-rem.

Dividi etiam aliter potest prior versus, si ponatur amphimacer in principio.

Vos precor-vulgus silen-tum, &c.

Et tunc deerit ultimus pes, eritque Tetrameter Brachycatalectus. Quemadmodum illi versus Andriæ, Act. 4. Sc. 1. qui Muretum, Scaligerum, Erasmum, & cæteram eruditorum familiam adeò torserunt; dici commodè possunt Trimetri Brachycatalecti. Sic eos metire:

Hôccine-credibi-le est aut-memora-bile
Tanta ve-cordia in nata cui quam ut, fi-et.

Facessant enim ii. qui ut suum quemdam, quem sibi fingunt ipsi, numerum inveniant, tollunt, mutant, vellicant miseros versus, iratô Terentiô, & veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam sive Dimetris, sive Tetrame-

tris abundat syllaba una, vel pes unus, vocanturque Hypercatalecti, sive Hypermetri, qui nempe habent aliquid suprà communem mensuram. Ità longior est iste unâ syllabâ.

Musæ- soro--res sunt- Miner-væ.

Ad inveniendum quoque numerum Comicorum versuum, juvabit observare, quæ sequuntur.

1. Sæpissimè litteram S elidi, ità ut legendum sit magi, pro magis; sati, pro satis, &c. Sexcenta sunt exempla, immò interdum ex trito S, vocalis præcedens eliditur. Sic in Andria ——

Bonum in-genium-narras- adole- scentis, op-timum,

ità ut *scentis op.* Spondæus sit *scent' op*; nisì malis Amphimacrum ponere. In eadem Andria:

Semper enim dicta est ejus, atque habita est soror.

Quo in versu voces, *est ej' at,* sunt tres longæ; Itèm,

Sed quid opus est verbis?
Sed quid op' est verbis?

2. Voces quasdam dissyllabas in unam syllabam concrescere, v. gr. *fuit, fiet, puer, rei, echo, meus, tuus, suus, suo, deus, &c.* Sic metire versum Andriæ, Scena I. Act. I.

Liberi-ùs vi-vendi, -fuit-potes-tas, nam an-tea,

Nonnulli volunt esse Amphimacrum in voce, *liberiùs,* in qua duæ mediæ syllabæ coëant in unam, quasi si esset Libriûs: alii Dactylum si expungatur S. *Libriu* Sic illum ejusdem Comœdiæ, qui est in Act. 4. Sc. 1.

ut malis gaudeat a-lienis, atque ex incom-modis

in *gaudeat,* duæ ultimæ syllabæ in unam brevem coalescunt, quasi *gaudat* legeretur; in *alienis* duæ mediæ concrescunt in unam longam. Sic verba *quiescit, meliùs, potiùs,* pro dissyllabis ponuntur; *grandiuscula* pro trisyllabo: ità Virgilius vocem *stellio* dissyllabam posuit: Horatius *pituita* trisyllabam. Contra verò voces quædam mo-

monosyllabæ in duas syllabas porriguntur: ut *jam* quasi esset *i am.*

3. Sæpe vocales non elidi, cùm in sequenti voce occurrunt aliis, neque litteram M.

4. Voces *illum, illam, eccum, eccam,* &c. aliquando primam habere brevem, quia olim unicâ litera L, & C. scribebantur, *i lum. e cum,*

5. M. & R. in media dictione interdum elidi. Sic in Andria, Act. 1. Sc. 3.

Enimv:ro, Dave, nihil loci est segnitiæ, &c.

Primus pes anapæstus est, Littera verò M. in fine interdum eliditur ante consonantem, in Andria, Act. 2. Sc. 2.

Certè eni-m scio non-satis me-pernôsti, &c. ubi primus pes dactylus, Cert'eni.

6. Vocales quasdam corripi, quæ non eliduntur, v. gr. in Andria, Act. 4. Sc. 4.

Reliquit me homo-atqu' ab-it.

ubi *me* breve est, quia non eliditur more Græco. Et Sc. 6.

Quæ s. in hones-tè optavit, &c.

voces illæ, *quæ se in* . . Dactylum efficiunt. Nonnulli, ut hiatum hunc effugiant, addi volunt Plautino more, litteram D. *Reliquit med homo.*

7. Nota, *eho, hem,* & alias quasdam id genus interjectiones, extra metrum aliquando censendas, neque, cùm metiri voles versum, annumerandas aliis vocibus.

§. II. De versibus Lyricis.

LYricorum vatum poëmata vocantur Odæ, quæ vox Græca significat cantilenam, quia Odæ, ad Lyram, sive citharam vulgò canebantur. Odæ istæ proprium quoddam carminis genus habent, immò constant aliquandò è tribus planè diversis. Ab inventoribus vulgò nomen sortiuntur. Sic Ode Alcaica dicitur, cujus

cujus auctor Alcæus, Poëta Græcus; Sapphica, quam invenit Sappho, &c. singula Odarum. & versuum, è quibus componuntur, genera breviter percurro.

Primum genus Odarum est earum, in quibus sunt omnes versus Chorijambici, Asclepiadei Tetrametri: qualis est apud Horatium Od Lib. 1. *Mæcenas atavis, &c.* Vocantur Chorijambici, quia in illis præcipuum locum obtinet pes Chorijambus, qui componitur ex Choræo, sive Trochæo, & Jambo, id est longa, & brevi, & longa. Asclepiadei vocantur ab auctore: inventus enim fertur iste versus à quodam Asclepiade: Tetrametri denique: quia pedes 4. habent, quorum 1. est Spondæus. 2. & 3. Chorijambus, 4. Pyrrichius, constans è 2. brevibus.

Mæce-nas atavis-edite- Re gibus.

Potest etiam aliter idem versus dividi, si nempe interponatur cæsura in medio.

Mæce-nas ata-vis-edite- Regibus.

Porrò cùm Ode unius generis versibus ita constat, vocatur Monocolos: quæ vox Græca significat, esse partes omnes unius formæ, ac speciei. Quando duplicis generis sunt versus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis, Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rursum, quando versus idem. & ejusdem generis recurrunt: si alternis id fiat, id est, si post alterum quemque versum; vocatur Ode Distrophos (quæ vox Græca id significat;) si post tertium quemque versum, tristrophos; si post quartum, Tetrastrophos: quia ille ordo versuū, qui identidem revertitur, Græcis est *Strophe.*

Denique si pes nullus, nulla syllaba desit, aut abundet, versus vocatur Acatalectus: si desit una syllaba, vocatur Catalectus: si pes totus desit, Brachycatalectus, si abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II. Genus Odarum, est earum, in quibus primi quique tres versus sunt Hendecasyllabi (hoc est undecim syllabarum) Sapphici (à Sappho inventi) Acatalecti, sive quibus nihil decst; Pentametri, sive quinque pedibus constantes, quorum. 1. est Trochæus, 2. Spondæus, 3. Dactylus, 4. & 5. Trochæi. Quartus autem quisque versus est Adonius (ab Adone inventus.) Dimeter, hoc est, 2. constans pedibus, nempe Dactylô, & Spondæô. Talis est Ode 2. lib. 1. apud eundem Horatium.

Jam sa tis ter ris ni-vis-atque-diræ,

Similes sunt duo sequentes; quartus:

Terruit urbem.

Tota Ode est Dicolos Tetrastrophos.

III. Genus. Ode Dicolos Distrophos, in quà primus quisque versus est Chorijambicus Glyconicus (à Glycone inventore) Acatalectus, Trimeter, id est, pedes ternos habens: quorum primus est Spondæus, 2. Chorijambus, 3. Pyrrichius, Secundus verò quisque versus est Asclepiadæus. de quo dictum est in primo genere Odarum. Talis est Ode 3. Lib. 1.

Sic te- Di-va-potens Cypri,
Sic fra-tres Helenæ-lucida-sidera.

IV. Ode Dicolos Distrophos; in quà primus quisque versus est Dactylicus, Archilochius. Heptameter, Dactylicus dicitur, quia in eo maximè regnat pes Dactylus: Archilochius, quia inventus, & usurpatus ab Archilocho Poëta Græco Lyrico: Heptameter, quia 7. constat pedibus, quorum, 4. primi sunt Dactyli, mixtis tamen ad arbitrium, ut in versu Heroico fit, Spondæis; tres postremi semper sunt Trochæi Secundus verò quisque versus, Jambicus, Hexameter; Catalectus con-

constans sex pedibus, demptâ unâ syllabâ. Primus est Spondæus, vel Jambus 2. Jambus, 3. Spondæus, 4. 5. & 6. Jambi. Talis est Oda. 4, Lib. 1.

Solvitur acris-hiems-grata-vice-veris & Fa-voni.
Trahunt que sic cas ma-chinæ cari nas.

Secundus versus aliter explicari potest nempe interpositâ in medio versu cæsurâ, & sic tres pedes ultimi erunt Trochæi.

Trahunt-que sic-cas-machi næ ca-rinas.

V. Ode Tricolos Tetrastrophos, in qua primi quinque duo versus sunt Asclepiadei; qualis est in primo genere explicatus. Tertius autem quisque, Pherecratius, authore Pherecrate sic dictus; Heroicus, quia videtur esse pars versûs Heroici, seu Hexametri; Trimeter; quia tres pedes habet, Spondæum, Dactylum, Spondæum. Quartus quisque est Glyconicus: de quo dictum in 3. genere. Talis est Ode 12, lib. 1.

O na vis refe-rent in mare te novi.
Fluctus: o quid a gis? fortiter occupa.
Portum: -nonne vi des, ùt
Nudum-remigi-ô latus,

VI. Ode Dicolos Tetrastrophos. Primi quique tres versus sunt Asclepiadei; quartus Gliconicus. Talis est Ode 5. lib. 1.

Scriberis Vario, &c.

VII. Dicolos Distrophos. Primus versus est Hexameter; secundus est Dactylicus Alcmanius, Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo sunt Dactyli; Alcmanius, quia inventus ab Alcmane, Græco poëta; Tetrameter, quia 4. habet pedes. nempe similes 4. ultimis versibus Heroicis Hexametri. Talis est Ode 6. lib. 1.

3. Lauda-bunt ali-i cla-ram Rhodon aut Mitile-nem,

Aut

Aut Ephe-sum, bima-risve Co rinthi, &c.

VIII. Ode Dicolos Distrophos. Primus quisque versus est Aristophanius, Dimeter, constans è duobus pedibus, nempe Chorijambo, & Bacchio. Pes autem Bacchius ità dicitur, quia in hymnis Bacchi sæpè adhibebatur: constat ex una brevi, & 2. longis. Talis est versus Odæ 7. lib. 1.

Lydia dic-per omnes.

Aristophanius appellatur, ab authore illius Aristophane, pöeta Comico, apud Græcos celeberrimo. Secundus quisque versus est Alcaicus, (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus est Epitritus, 2. & 3. Chorijambus, 4. Bacchius.

Te Deos o-ro. Sibarim-cur properes-amando

Porrò pes Epitritus ità vocatur, quia suprà syllabas, unam habet. Quadruplex est: 1. ex jambo, & Spondæo compositus ùt *voluptates.* 2. ex Trochæo, & Spondæo, ùt *concitatas* 3. è Spondæo, & Jambo. ut *communicant.* 4. è Spondæo, & Trochæo, ùt *expectare.* Potest hujus Odæ primus versus aliter dividi, nempe,

Lydia dic per-omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetrastrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo, Lyrico pöeta clarissimo. Primi quique duo versus sunt Jambici Senarii, Brachycatalecti; qui appellari quoque possunt Dactylici, Pentametri, Catalecti. Constant illi ex Jambo, vel Spondæo, deinde Jambo, postea Spondæo, tum Anapæsto, denique Jambo. Si aliter metiaris, ac esse Dactylicos velis; constabunt ex Jambo, vel Spondæo tum Jambo, cæsura, & duobus Dactylis. Talis est Od. 8. lib. 1.

Vides-ùt al ta-stet nive can-didum.

Vides-ùt al-ta-stet nive candidum.

Tertius quisque versus est Jambicus dimeter, sive 4. pedibus constans. (nam in versibus Jambicis, una mensura duos pedes complectitur) hypercatalectus, sive abundans unâ syllabâ post 4. pedes

Silvæ labo-rantes gelu-que.

Quartus quisque versus est Dactylicus Alcaicus, constans pedibus quatuor, duobus Dactylis, & duobus Trochæis.

Flumina-constite-rint acu-to.

X. Ode Monocolos, in qua sunt omnes versus Chorijambici Alcaici Pentametri; qui constant è spondæo, tribus Chorijambis, & Pyrrichio. Talis est Ode 10. lib. 1.

Tu ne quæsieris scire nefas-quem mihi, quem-tibi

Post etiam dividi versus iste aliter, cæsuris interpositis.

Tu ne-quæsieris scire ne-fas quem mihi quem tibi

XI. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisque versus est Jambicus dimeter Catalectus: constat enim 4. pedibus, sed una syllaba deest, nempe prima. Talis est Ode 15. lib. 2.

Non ebur-nequ' au-reum,

Si velis pendulam, & abundantem syllabam in finem versùs rejicere; facies ex Jambico Trochaicum, & sic metieris.

Non e bur nequ-aû-reum.

Secundus versus est Jambicus Trimeter Catalectus, constans 6. pedibus, demptâ unâ syllabâ

Mea reni-det in-domo-lacu-nar.

XII. Ode Dicolos distrophos: in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter; secundus quisque est Dactylicus Dimeter Hypercatalectus, constans 2. Dactylis, & syllabâ. Talis est Ode 6. lib. 4.

Diffu-gêre ni-ves, rede-unt jam-gramina-campis
Arbori-bûsque co-mæ.

XIII. Ode Dicolos Distrophos: in qua primus versus est Jambicus Trimeter, sive sex pedibus constans; secundus Jambicus dimeter, duabus constans mensuris, sive pedibus 4. Ejus generis est Ode I. Epodon.

Ibis-Libur-nis in-ter al-ta na-vium,
amice-pro-pu-gnacula.

Aliud quoddam genus est huic simile; in quo, pro versu primo Jambico, ponitur Heroicus Hexameter.

Mollis in-ertia-cur tan-tam dif-fuderit-imis
obli-vio-nem sen-sibus.

XIV. Ode Dicolos Distrophos; in qua primus quisque versus est Heroicus Hexameter; secundus verò Archilochius Hexameter Hypercatalectus, constans 4. Jambis, 2. Dactylis, & unâ syllabâ. Talis est Ode 10. Ep.

Horrida tempes-tas Cœlum con-traxit, & imbres:
Nives-que de-ducunt Jovem:
Nunc mare nunc silu-æ.

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Tristrophon, & secundum versum in duos secant: quorum primus est Jambicus Dimeter.

Nives-que de-ducunt-jovem.

Alter est Dactylicus, Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere.

Nunc mare-nunc sil-væ.

Huic affine est generi aliud, in quo Dactylicus Archilochius præponitur Jambico Dimetro: & in primo loco, pro Heroico Hexametro, ponitur jambicus Trimeter.

Petti, nihil me si-cut ant-ea, juvat scribere-versiculos,
amo re per-culsum gravi.

In quo genere, quidam duos illos versus in unum conflant hoc modo.

Scribere-versicu-los amo-re per-culsum-gravi.

XV. Ode Dicolos Distrophos: cujus primus quisque versus est Heroicus: secundus verò Jambicus. Talis est Od. 11. lib. Epod.

Altera jam teri-tur bel-lis ci-vilibus-ætas:
Suis et ip-sa Roma vi-ribus ruit.

Ultimum genus est earum, in quibus sunt omnes versus Jambici Trimetri. Talis est Ode 17. lib. Epod. *Jam jam efficaci, &c.*

§. III. De áliis quibusdam usitatiorum versuum generibus. Ex lib. IV. Prosodiæ Bononiensis P. Joan. Baptistæ Riccioli.

ANapæsticum *Archilochium* carmen est constans quatuor pedibus; quorum quilibet potest esse Anapæstus, aut spondæus: primus verò, & tertius etiam dactylus. Sit exemplum ex Seneca in Herc: fur: ch 1.

Turbine magno spes sollicitæ
Urbibus errant, trepidique metus.
Ille superbos aditus Regum,
Durasque fores expers somni
Colit, ac nullo fine beatus
Componit opes, gazis inhians,
Et congesto pauper in auro est.

Qui quidem Seneca admisit secundô locô, sed rarò, tribrachim, & dactylum; & in illo Medeæ versu 311. in fine dactylum sic:

Non erat usus Nondum Plejadas.

Idem in choro ejusdem Medeæ separatum Adonium subjecit.

De *Glyconio* dictum est suprà, Constat spondeo, & dactylis duobus. At Seneca chorô 4. Oedipi tricies ponit choreum primô locô: quod, & sæpè fecit Catullus: rariùs verò Horatius, ut in illo: *Ignis Iliacas domos.* Imò Seneca aliquando 2. locô posuit Sponderum.

Anacreonticum constat tribus jambis, & syllabâ: recipit tamen primô locô spondeum, ac anapæstum, & raró tribrachim. Utitur hoc Theocritus Idyll. 27. Anacreon veró sæpissimè: ex quo illud latinitate donatum accipe:

O ter, quaterque felix
Cicada, quæ supremis
In arborum viretis,
Roris parum ut bibisti,
Cantare dulce gaudes.

Jambicum Archilochium dimetrum acatalectum constat quatuor jambis: recepit tamen primô, & tertiô locô spondeum; raró autem anapæstum, aut tribrachim. Habes exempla passim in Horatio lib. epod. ubi jambis trimetris subjicit dimetros sic:

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis
Solutus omni fœnore, &c.

Utitur hoc Ecclesia in Hymnis. Tale est illud Sabbati ante Domin. Passionis ad Vesperas:

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium,
Quo vita mortem pertulit,
Et morte vitam protulit.

Jambicum Hypponacteum constat quinque pedibus dissyllabis, & unâ in fine syllabâ, quorum secundus, quartus, & quintus sunt jambi: primus veró, & tertius vel jambi vel spondei. Tale est illud elegantissimum.

Ternos vetusti congios falerni
Uno die conviviis peractis
Hausit potentum Romuli nepotum
Regnator audax, arbiterque regum.
Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,
Sed Caldium Biberium Meronem.

Jambicum senarium, seu archilochium acatalecticum, si purum est, constat solis jambis; si mixtum, requirit locis paribus, id est, secundô, quartô, & sextô, jambum, imparibus verò, præter jambum, excipit anapæstum, tribrachũ, spondeum, & dactylum: imò secundô, & quartô, non recusat tribrachum. Tragicum verò, ut sit gravius, non debet, nisi rarissimè, constare ex puris jambis: Comicum autem, modò in fine retineatur ferè semper jambus, reliquis quinque locis recipit jambum, spondeum, anapæstum, tribrachim, dactylum. Exempla sint jambici puri ex Catullo,

Phaselus ille, quem videtis, hospites,
Ajunt fuisse navium celerrimum.

Tragici verò jambici ex Senecæ Herc. fur. act. 2.

O magne Olympi rector, & mundi arbiter,
Jam statue tandem gravibus ærumnis modum,

Comici denique Jambici exemplum sit ex Terentio in Andria.

Qui utramvis rectè nôrit, ambas noverit.
Accusant, quos hic noster auctores habet.
Perduxere illuc secum, ut unâ esset mecum.
Nihil istâ opus est arte ad hanc rem, quam paro.

Et in Eunuchi prologo.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis;
Quàmplurimis, & minimè multos lædere,
In his Poëta hic nomen profiteri vult suum.

Phaleucium hendecasyllabum est, & constat spondeô, dactylô, & tribus choreis. Martialis l. 1,

Hic est, quem legis, ille quem requiris,
Toto notus in orbe Martialis,
Cui, lector studiose, quod dedisti,
Viventi decus, atque sentienti,
Rari post cineres habent Poëtæ.

Admittit tamen aliquando prima in sede jambum,

bum, ùt apud Catullum penè tricies; apud Martialem fortaſſe non nisì ſemel in illo libri 3. epigr. 21.

Veternô, reſinaque pigriores.

Apud eumdem Catullum primô locô videbis choreum, & quidem duodecies: & ibidem dactylum bis, anapæſtum ſemel. Apud Senecam verò in Oedìpi 2. Choro anapæſtum ſecundô locô.

De *Sapphico* itèm dictum eſt paragrapho ſuperiore. Hic addam nonnulla Solis: ſapphicis Catullus, Seneca, Statius uſi ſunt, Adoniô non interjectô, Secunda ſede; pro ſpondeo, Sappho inventrix, & Catullus non ſemel, & Seneca choreum adhibuêre, Sit exemplum ex Catullo:

Otium, Catulle, tibi moleſtum eſt.

Seu Sacas, ſagittiferosque Parthos.

Quid? quod Sappho quartô locô ſpondeum, rarò tamen, poſuit, ùt docet Gretſerus, & ſecundô locô dactylum? quod fecit Seneca in choro actûs 3. Medeæ, & in choro actûs 3. Troadis ſic:

Sumere innumeras ſolitum figuras,

An ferax varii Lapidis Caryſtos,

Imò idem Seneca, Teſte Martino Delrio, primô locò admiſit ſpondeum, dactylum, & anapæſtum; & ſecundô jambum.

Scazon, ſeu Chorijambicum carmen eſt jambicum ſenarium, ſed claudicans, quia locô ultimi jambi habet ſpondeum, ità tamen ut penultimô locô ſit jambus. In cæteris ſervat leges jambici Senarìi; atque adeò in ſecunda, & quarta ſede habet jambum vel tribrachim: in prima, & tertia jambum, aut ſpondeum, aut etiam anapæſtum & dactylum, quia tempore ſunt compares ſpondeo; quum duæ breves uni longæ æquivaleant; & tribrachim, quia com-

compar est jambo. Pro exemplo sit illud Persii:

Nec labra fonte prolui caballino,
Nec in bicipiti somniâsse Parnasso
Memini, ut repentè sic Poëta prodirem.
. . . Quod si dolosi spes refulserit nummi
Corvos Poëtas, & Poëtridas Picas
Cantare credas Pegaseium melos.

Hoc *melos* torquet Grammaticos: est enim jambus in ultima sede contra leges Scazontis. Manutius, Emmanuel, & Gretserus putant imitatione Græcorum productam primam in *melos*, sicut ab Homero producta fuit hymnis. Politianus legendum censet *nectar*. Alii alia.

Trochaicum Alcmanium dimetrum est, & acatalectum, constatque quatuor trochæis: recipit tamen secundô, & quartô locô spondeum, & primô locô pyrrichium. Tale illud Ecclesiæ:

Pange lingua gloriosi.

Tale, & illud Catulli.

Age, cuncta nuptiali.

Trochaicum Hipponacteum est tetrametrum acatalecticum, & constat octo pedibus, quorum impares sunt trochæi; reliqui aut trochæi, aut spondei: apud Comicos verò, omnibus locis recipit compares spondeo, nempe anapæstum, & dactylum; & compares trochæo, nempe jābum, & tribrachim, exceptô ultimô. Sit exēplum purioris:

Pone tonsis terga Ponti, vela tende, jam pergamus

Trochaicum Gallijambicum, tetrametrum est, cōstatque vel trochæis, vel partim trochæis, partim Pyrrichiis, & rarò admittit pedes his compares. Exemplum esto illud Catulli:

Super alta vetus Atys celeritate maria.

Alia versuum genera, quæ sunt innumerabilia, si velis cognoscere, adito Servium, & Ter.

Terentianum in Centimetro: Nebriſſenſem lib. 8. c. 8. Deſpauterium lib. 5. Scaligerum in Poetica, lib. 2, &c. Pauca modò de Dithyrambo ſubnectam.

§. IV, De Dithyrambo.

DIthyrambus canebatur in honorem Bacchi, à quo nomen eſt ſortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus eſt Dithyrambus, quaſi duabus januis in lucem emiſſus. Fabulas conſule. Bacchum igitur Indiâ perdomitâ, redeuntem in Græciam Satyri cum Mænadibus comitati ſunt. Hi vinô graves, & mente, ac voce parùm conſtantes, Carmina ſinè modo, ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati poëtæ, & entheo furore correpti, carmina quædam audaci, tumido, vario ſtylo, ſcripſêre, quo canere modo ebrioſi ſolent, permixtis in unum verſibus omnis generis, & metri. Hæc origo Dithyramborum, & forma. Exēplum habes in Seneca Tragœdo, poſt ſecundū Actum Tragœdiæ, cui nomen fecit *Oedipus.* Chorus qui actum illum ſequitur, merus eſt Dithyrambus: *Effuſam redimite comam,*

Vates recentior partam de Turcis Victoriam annô 1716. hoc genere carminis celebravit. Quos enim effert lætitia, ii mentis, & vocis ægrè ſunt compotes.

Surge, Phœbe, pone curas,
  Sume plectra, funde lætum
  Ore carmen, uſitatis
  Parce modis agitare cantus.
  Clio docta cur moratur?
  Cur Talia lenta ceſſat?
  Otioſa cur ſororum
  Turba monte torpet alto?
  Huc adeſte, convolate,

Quo-

Queis Apollo labra sacro
Fonte tingit; huc adeste:
Turca mari fugit, atque terra.
Hinc proterva turba, Fauni,
Huc, amæna turba Nymphæ;
Ferte serta, ferte flores,
Turca mari jacet, atque terra.
Ferte sistra, barbitosque,
Fistulasque, tibiasque.
Et canendo. lusitando,
Saltitando, prædicate.
Turca mari fugit atque terra.
Audiat Æther,
Gaudeat Æther;
Te Duce, Clemens,
Roma triumphet;
Turca mari jacet, atque terra.
Itala festis
Æra resultent
Undique templis.
Turca mari fugit, atque terra.
Audiat Ister,
Littora multo
Flore coronet.
Plaudat Iberus,
Et Tagus almam
Vertice flavo
Nectat olivam:
Tum sua Nereo
Lætus uterque
Gaudia portet,
Turca mari fugit, atque terra.
Curre fama, clange, clama,
Gaudiaque extremum, & plausus, & carmina longè.
Differ in orbem.

§. V.

§. V. De Symbolo Heroico.

SYmbolum Heroicum, Italis vulgô *Impresa*, Gallis, *une Divise*, definitur picta metaphora, sive imago quædam picta, significans rem aliam non pictam, propter utriusque similitudinem, addita voce, seu sententiâ, quæ utriusque connexionem ostendat. Exempli causâ Sol pictus cum hac epigraphe. *Sufficit Orbi*: rectè designat Imperatorem aliquem Romanum, v. gr. Cæsarem Augustum: sicut enim sol satis habet lucis ad orbem totum collustrandum, & caloris ad fovendum, sic Augustus satis habuit sapientiæ ad gubernandum orbem, & potentiæ ad continendum. Figura picta, corpus symboli appellatur: Verba, seu sententia, dicitur anima: Ut enim homo constat ex anima, & corpore, ità symbolum heroicum componitur ex figura. & verbis. Ubi nulla intercedit similitudo inter figuram pictam, & rem illâ significatam, nullum est symbolum propriè, ac verè dictum, Itaque illud Caroli V. *Plus ultra*, sententia est, non symbolum. Inter figuras, è quibus symboli corpus constat, negant periti locum esse humano corpori vivo: Statuam, quæ corpus repræsentet, adhiberi posse non negant, v. gr. si statuam ponas. quam sculptor crebris ictibus format, politque; & addas: *Perficitur, dum cæditur*: Rectè si exprimas virum probum, qui rebus adversis ad virtutem proficit.

Figuræ sumantur è rebus naturalibus, iisque vulgò notis non fabulosis, aut peregrinis Voces, quæ figuræ adduntur, & ejus similitudinem cum re significata indicant, non solùm Latino, Græcoque sermone, sed etiam vulgari, & vernaculo scribi possunt. Placent in pri-

mis

mis hemistichia, sive partes primæ, aut ultimæ alicujus versûs, v. gr. Hexametri. Videndum, ut voces illæ sint paucæ, claræ & accommodatæ rei, quæ significatur. Interdum optativô efferuntur modô; nonnunquam infinitô: ferè indicativô.

Res significata exprimi non debet in ipsis, quæ Lemma, sivè Epigraphen componunt, verbis; sed generali quodam efferri modo, qui conveniat figuræ significanti, & rei significatæ. Sic: pone lucernam, adde, *Lucet; & ardet*: significabis S. Joannem Baptistam; aut quemvis Apostolicum virum; quod enim propriè convenit lucernæ, ut ardeat, & luceat, hoc per metaphoram congruit viro Apostolico. Aliquando figura ipsa loquens inducitur. Sic idem vir Apostolicus virtutum famâ, & prodigiorum, peccatores blandè trahens significabitur; si magnetem pingas cum hoc lemmate, seu inscriptione: *Ad me dura traho*;

Placet milites laudare, quos Regis præsentis exemplum accendit ad rem benè gerendam? Pingo pullos aquilæ, solem adversum intuentes, cum lemmate. *Crescunt Vires, animique videndo*. Vir dives, & probus insigni aliqua dignitate auctus, notabitur flumine majori alveo decurrente, *Utilior, quò major*. Princeps fœmina ad solium evecta signabitur pictâ lunâ, & plena. *In publica commoda crevit*

Victoriam de Turcis annò 1716. felicissimè reportatam, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auspiciis, precibus, & consiliis, ità describit Romanus vates: Exhibet regem apum, qui aculeô carere dicitur, fucos alveari abigentẽ; Subjicit hæc verba. *Vincit inermis*.

D. In quo Emblema discrepat à symbolo Heroico, cui videtur esse simillimum?

M.

M. In hoc maximè discrepat, quòd Emblemate significantur, quæcumque ad virtutem, pietatem, & mores pertinent: neque tam religiosè observātur in eo leges Symbolis heroicis præscriptæ. De voce si quæris, Emblema, Græca vox, significat elegans opus, arte, & manu elaboratum, quod mensæ, pavimento, vasis, & parietibus inseritur, & immittitur. quales sunt figuræ Hieroglyphicæ, tessela:æ imagines, & alia id genus.

CAPUT IV.

Acrostichis, Anagrāmá, Griphus, &c.

§. I. De Acrostichide.

D. *QUid est Acrostichis & quomodo fit?*

M. Acrostichis Græca vox est, & significat breve pòéma. in quo primæ cujusque versûs litteræ nomen aliquod, sive sententiam. exhibent. Exempli causâ si S. Carolum laudare velis, primi carminis prima Littera erit C. secundi A, terti R, quarti O. quinti L. sexti U. septimi S. Ità primæ cujusque Versûs litteræ, seorsim sumptæ. dabunt vocem *CAROLUS* Sic nomen Sacrum JESUS offerret Acrostichis.

Ille, sacrū cujus legis hoc in carmine nomen,
EVirginis castæ sinu
Servator mundi, nostrum productus in orbem
Ut omnibus vitam daret,
Se moriens totum indulsit mortalibus ægris.

Sic in omnium Sanctorū laudem vates recentior hanc sententiam Achrostichide explicuit:

Vivite felices, quibus est fortuna peracta
Jam sua; nos alia ex aliis in bella vocamur.

Vivite

Vivite felices, quibus est fortuna peracta
Iam sua, securam cœlestes ducite vitam.
Valles Elysias læti, saltusque beatos
Incolite; æternis eja indulgete choreis,
Tellure optata tandem, portuque potiti;
Erepti ex undis pelagi, ridete furentes
Fluctus, & ventos, tempestatesque sonoras,
Et quicquid sævũ Neptũnia monstra minantur
Latrantes Scyllã effugisse-trucẽque Charybdim
Irasque undisoni horrendas, rabiẽque tridẽtis
Cantibus ætheræã mulcete perennibus aulam:
Et Pæana simul canite, æternũque triumphum,
Succis ambrosiæ saturati, & nectaris haustu, &c.

Interdum geminatur Acrostichis, ità ut extrema cujusque versûs littera sit eadem, ac prima: ùt si dicas:

Ille, sacrum cujus nomen tibi carmine pinx I.
E missus alto ex æther E, &c.

Totum hoc carminis genus laboriosum est, & exiguæ frugis.

§. II. De Anagrammate.

D. *Quid vocas Anagramma?*

M. Anagramma fit, cùm ex alicujus nomine eruitur aliqua sententia in ejus laudem, aut vituperationem, servatis nominis litteris, sed vatis arbitriô transpositis. Licet unam, alterãve addere; aut mutare litteram. Exempla subjicio. Logica, *Caligo* Ursula, *Laurus*, Calvinus, *Lucianus*. Corpus, *Porcus*: Sacramentum Eucharistiæ: *Chara cores in JESUM mutatâ.* Ignatius de Lojola: *O ignis à Deo illatus.* Sic lusit vates in Galenum: Galenus. *Angelus*:

Angelus es: bonus anné malus, Galene? salutis
Humanæ custos: Angelus ergo bonus.
Humanam tamen heu! quoties. Galene, salutem
Arte mala turbas! Angelus ergo malus.

Gre-

Gregorius decimus quartus.
Murus, custodiaque gregis.
Ni Dominus altô cinxerit murô domum,
Cingentis est vanus labor.
Nisì sit ovilis tutor, & custos Deus,
Frustra excubat pastor vigil.
Gaudere fas est, missus è cœlo *gregi.*
Est *murus, & custodia.*

Vir piè ingeniosus, & ingeniosè pius, centũ anagrammata pura in laudem Immáculatæ Cõceptionis Deiparæ ante aliquot annos deprompsit ex illis verbis: *Ave Maria gratiâ plena* Pura vocantur anagrammatã, in quibus nulla mutatur littera, nulla additur, vel demitur.

§. III. De Gripho, Logogripho, & Inscriptione.

D. *R Escire cupio, quid sibi velint istæ voces, quibus nostræ vulgò scholæ personant, Griphus, Logogriphus, &c.*

M. Griphus aliud nihil est, quàm ænigma scriptô adumbratum, sed obscurius tamen, & intricatius, adeò ùt negotium facessere homini, etiam acuto, possit. Nomen invenit à voce græca *griphos*, Latinè *rete*, quia explicantes implicat, irretitque: sic appellatur etiam quælibet obscura propositio, præsertim jocosa, & ludicra. Suppeditabit exempla P. Laurentius *le Bruns*, in sua eloquentia Pòética.

Logogriphus non versatur in rebus ipsis, eruditô vocum, aut colorum velô tegendis, sed in ipsis vocibus celandis, earum syllabas, aut litteras resecando, trajiciendo, & variè commutando. Sic in voce, *Ovis*, si demas primum elementum, restabit *vis*, unde natus versiculus.

Imbellis tota est, caput exime, vis erit illi.

Sic à verbo *navem* si tollas primam, & ultimam lit-

litterulam, habebis *Avi*; unde aliquis ad amicum scribens ajebat. *Mitto tibi navem prorâ, puppique carentem*

In vocabulo *Aper* invenies *per, aër, per*. Hujus obscuritatis acumen, quod in meris vocibus consistit logogriphus appellatur, quasi dicas vocis ambages, & lusus.

Griphus vocantur figuræ, voces, litteræ, quæ sua dispositione, numerô, actione, vel colore, verborum, sensuum, parœmiam, aut aliud quidpiam exprimunt, non sine aliquo sale. Ità Cupidinem aliquis pinxit, qui Orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate: *omnia vincit amor*. Hoc genus facilè in pueriles ineptias excidit.

D. Libenter aliquid audivem de Inscriptione, quam à te prætermissam esse miror.

M. Non est illa tantùm, opus Poëtarum, sed etiam Oratorum, etsi versum non respuat. Duplex illius dos: Brevitas, & Perspicuitas, Optima est, quæ necessaria personæ, loci, temporis, & modi adjuncta paucis complectitur. Parco exempla congerere, quæ totis collecta voluminibus leguntur.

FINIS.

IN

INDEX CAPITUM INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER I.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER II.

De Epopœia.

§. V.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER III.

De Dramate.

CAP.

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER IV.

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER V.

§. III.

FINIS.